

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
INFORMATIKOS IR STATISTIKOS KATEDRA**

Živilė Tamašauskaitė
Dieninio skyriaus, Informatikos teisės
studijų programos studentė

**INTERNETO SAVIREGULIACIJA IR JOS TEISINĖS PRIELAIIDOS
LIETUVOJE**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas:
Doc. dr. M.Kiškis

Vilnius, 2005

Turinys

I. Įvadas.....	3
II. Savireguliacijos samprata.....	6
1.Savireguliacijos privalumai ir trūkumai.....	11
2.Sėkmingo savireguliacijos mechanizmo sukūrimo sąlygos.....	14
3.Pritaikomumas ir prielaidos.....	17
III. Savireguliacijos tinkamumo internetui pagrindimas.....	20
1.Interneto veikimo mechanizmas.....	22
2.Elektroninės erdvės reguliavimo poreikis ir problemos.....	25
3.Teisės vaidmuo interneto erdvėje.....	37
IV. Interneto savireguliacijoje dalyvaujantys subjektai:.....	44
1.Interneto paslaugų teikėjų statusas.....	44
2.Interneto turinio teikėjų teisės ir pareigos.....	47
3.Vartotojo vaidmuo savireguliacijos procese.....	49
V. Išvados.....	56
VI. Literatūros sąrašas.....	58
VII. Santrauka.....	62
VIII.Summary.....	63

Įvadas

Internetas apibūdinamas kaip bendra elektroninė komunikacinė erdvė šiuolaikiniais ryšio kanalais aprėpianti visą pasaulį ir neturinti geografinių sienų.¹ Elektroninės erdvės atsiradimas sukūrė galimybę pažvelgti į bendras politikos, jurisprudencijos ir kultūrinės problemas pasitelkiant naujus ir efektyvius būdus.² Susidūrimas su interneto reguliavimo problemomis įtakojo alternatyvių reguliavimo modelių pritaikomumo elektroninėje erdvėje svarstymą.

Savireguliacijos principu paremtas interneto veikimas - vienas iš galimų valstybės reguliavimo pakeitimo variantų. Valstybė per didelę, per lėtą, ir per daug ribotą geografiniu bei techniniu požiūriu, kad pajėgtų reguliuoti pasaulines piliečių sąveikas tokioje nepastovioje terpėje.³

Lietuvoje kol kas nepriimtas nei vienas interneto savireguliacijos kodeksas. 2004 metais Lietuvos rinkoje dalyvaujančių subjektų inicijuotas elektroninės rinkodaros savireguliacijos kodeksas, liko tik iniciatyva, kurios įgyvendinimas - ateities perspektyvoje. Tuo tarpu užsienio šalyse interneto savireguliacijoje dalyvaujančių subjektų iniciatyvos išdėstytos interneto paslaugų teikėjų asociacijų priimtose elgesio taisyklių kodeksuose (angl.k. -codes of conduct). Tikslus teisių ir pareigų bei atsakomybės paskirstymas tarp interneto savireguliacijoje dalyvaujančių subjektų garantuoja subalansuotą elektroninės erdvės santykių plėtotę. Lietuvoje steigiamos Mobiliosios informacijos tiekėjų asociacijos (MITA) veikloje bus nagrinėjami savireguliacijos klausimai. Teorinės literatūros savireguliacijos klausimais lietuvių kalba stoka paskatino darbo autorę analizuoti užsienio šalių literatūrą. Darbe siekiama atskleisti interneto savireguliacijos sąvoką, tendencijas ir, remiantis užsienio šalių savireguliacijos kodeksais, išskirti teises savireguliacijos prielaidas. Tikėtina, kad magistriniame darbe analizės metu pateiktų teisinių interneto savireguliacijos prielaidų išskyrimas paskatintų efektyvių savireguliacijos kodeksų kūrimą ir pritaikymą Lietuvoje. Bendravimas su MITA kūrėjais atskleidė savireguliacijos užsienio šalyse tyrimo ir galimybės pritaikyti jų patirtį Lietuvoje analizės poreikį.

Interneto savireguliacijos kodeksų nebuvimas Lietuvoje gali būti įtakotas teorinės reiškinio analizės stokos bei savireguliacijos modelio įgyvendinimo iniciatorių trūkumo. Todėl magistrinis darbas yra teorinio analitinio pobūdžio krypties ir orientuotas į teorinį interneto savireguliacijos efektyvumo pagrindimą bei praktinį savireguliacijos įgyvendinimą, pateikiant užsienio šalių

---

¹ Petrauskas R., Informacinių technologijų taikymas viešajame administravime, -Vilnius: Lietuvos teisės akademijos Leidybos centras, 2001, P. 9.

² Bellia, Berman. Cyberlaw: Problems of Policy and Jurisprudence in the Information Age. New York, West Group, 2003, P.12.

³ Ten pat, P.234.

savireguliacijos kodeksų elgesio taisyklių pavyzdžius. Darbe nagrinėjami teoriniai šaltiniai: Bellia, Berman Cyberlaw: Problems of Policy and Jurisprudence in the Information Age; Ku Farber Cockfield, Cyberspace law, cases and materials; L.Lessig Code and other laws of the cyberspace; A.J.Campbell, Self-regulation and the Media. Analizuojami Lietuvos Respublikos ir kitų valstybių teisės aktai, reglamentuojantys su interneto reguliavimu susijusius klausimus: Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas, Visuomenės informavimo įstatymas, Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas, Vyriausybės nutarimai, Europos Sąjungos dokumentai.

Pateikiamos elektroninės rinkodaros savireguliacijos iniciatorių Lietuvoje teisinės ir faktinės prielaidos. Ypatingas dėmesys skiriamas Jungtinių Amerikos Valstijų teismų praktikai, kurioje atskleidžiami aktualiausi interneto savireguliacijos probleminiai klausimai ir pateikiamas teisinis jų įvertinimas. Analizuojami Europos šalių savireguliacijos kodeksai bei jų projektai. Apžvelgiamas Europos komisijos ir Anglijos Oksfordo universiteto susitarimu 2004 balandžio 30 dieną parengtas pranešimas dėl skaitmeninių visuomenės informavimo priemonių internete savireguliacijos: pramonės elgesio kodeksų sektorinė analizė.

Studijų metu Suomijos Laplandijos universitete pastebėta, kad problemų susijusių su internetu sprendimas aktualus visoms pasaulio valstybėms. Tinklo globalumas skatina ieškoti alternatyvių reguliavimo priemonių.

Įvertinama aplinkybė, kad JAV bendrosios teisės tradicijos sistema iš esmės skiriasi nuo kontinentinės Europos valstybių bei Lietuvos valstybės teisės sistemų. Tačiau interneto globalumas visoms pasaulio valstybėms sukelia vienodas reguliavimo problemas, kurių sprendimui teisinių sistemų skirtumai neturi didelės reikšmės.

Magistrinio darbo tyrimo objektas – interneto savireguliacijos sampratos analizė bei interneto savireguliacijos veiksmingumo teorinis bei praktinis įvertinimas. Teisinių interneto savireguliacijos prielaidų išskyrimas Lietuvoje.

Tyrimo dalykas – pagrindinės Lietuvos teisės aktuose įtvirtintos interneto reguliavimo nuostatos, Europos Sąjungos dokumentų tyrimas, Europos valstybių interneto savireguliacijos kodeksų taisyklės, Jungtinių Amerikos Valstijų teismų sprendimuose įtvirtinti bei teoretikų darbuose aptarti savireguliacijos principai bei esminiai aspektai.

Iškeliamas tikslas – remiantis teorine savireguliacijos samprata, pagrįsti arba paneigti jos tinkamumą elektronei erdvei ir, atsižvelgiant į užsienio šalių interneto savireguliacijos bendruosius principus bei jų taikymo patirtį, pateikti interneto savireguliacijos įgyvendinimo teises prielaidas, kurios turėtų paskatinti interneto savireguliacijos kodeksų kūrimą Lietuvoje.

Tikslui pasiekti iškeliami tokie magistrinio darbo uždaviniai:

- Atskleisti savireguliacijos proceso sampratą ir pagrįsti jos pritaikomumą elektroninėje erdvėje,
- Akcentuoti valstybės atliekamo interneto reguliavimo problemų priežastis ir sprendimo būdus,
- Išanalizuoti Europos valstybių savireguliacijos kodeksus bei jų projektus ir pateikti bendrąsias interneto savireguliacijos tendencijas,
- Atskleisti Jungtinių Amerikos Valstijų interneto savireguliacijos modelio įgyvendinimo patirtį, remiantis teismų sprendimais bei teisės teoretikų nuomonėmis,
- Remiantis Europos valstybių interneto savireguliacijos bendraisiais principais bei JAV teorine ir praktine savireguliacijos modelio analize, pateikti problemines interneto savireguliacijos sritis,
- Išskirti teisinės savireguliacijos prielaidas Lietuvoje.

Darbo metodai: analizės – analizuojamos įstatymų bei savireguliacijos kodeksų nuostatos, lyginamasis – lyginamos užsienio šalių interneto savireguliacijos kodeksų taisyklės, apibendrinimo – remiantis užsienio šalių dokumentais bei literatūra daromos savireguliacijos procesus apibendrinančios išvados, deskriptyvinis - aprašomi reiškiniai, kurių savybės atskleidžia teisinio reglamentavimo problemų kilmę.

Darbo hipotezė: savireguliacijos mechanizmas – efektyvus interneto reguliavimo būdas, užtikrinantis subalansuotą visuomeninių santykių plėtrą elektroninėje erdvėje.

Darbe naudojamos sąvokos:

- užsienio šalių savireguliacijos kodeksai (codes of conduct) – elgesio taisyklių rinkiniai ir jų projektai, priimti užsienio šalių interneto paslaugų teikėjų asociacijų. Savireguliacijos kodeksų šaltinis www.selfregulation.info svetainė, sukurta Oksfordo universiteto ir Europos Komisijos sutarimu, remiantis Europos Parlamento ir Tarybos 1999 m. sausio 25 d. sprendimu 1999/276/EB patvirtintu ilgalaikiu Bendrijos veiksmų planu kaip skatinti saugiau naudotis internetu kovojant su neteisėtu ir žalingu tarptautinių tinklų turiniu.
- internetas – priimta globalią erdvę tapatinti su internetu, kuris dar vadinamas tinklų tinklu.⁴ Darbe sąvokos internetas, elektrinė erdvė, virtuali erdvė bus vartojamos kaip sinonimai.

---

⁴ Štītis D., Teisinės atsakomybės pagrindų nustatymo už neteisėtas veikas elektroninėje erdvėje problemos, Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, teisė, Vilnius, 2002.

Savireguliacijos sąvoka

Teisės mokslininkai iš naujo atrado, koki svarų vaidmenį atlieka decentralizuotos sistemos ir sutarimu paremta socialinė kontrolė modeliuojant socialinį žmonių elgesį.⁵ Galimybė pakeisti valstybės valdžios reguliavimą efektyvesnėmis priemonėmis, suteikia galimybę pasiekti brandesnių rezultatų reguliuojamoje srityje.

Savireguliacija (gr.kalba *μιοιστροφή* - lygi, pusiausvyra būklė) daugiakalbėje interneto laisvojo turinio enciklopedijoje apibrėžiama kaip atviros sistemos sugebėjimas grįžtamojo ryšio pagalba išlaikyti vidinį sistemos stabilumą, atsižvelgiant į aplinkos pokyčius. 1929 metais savireguliacijos sąvoką pasiūlė Walter Cannon, kuris teigė, kad savireguliacija kaip procesas gali vykti bet kurioje sistemoje (darinyje, susidedančiame bent iš dviejų elementų, susijusių tarpusavio sąveikos ryšiais). Savireguliacijos proceso pagrindas yra grįžtamasis ryšys tarp sistemos sudėtinių dalių (posistemių, subjektų, elementų). Jis vyksta savaime (lot. *eo ipso*)- be išorės pagalbos, iš vidaus, sistemos viduje. Grįžtamasis ryšys būdingas kiekvienai sistemai. Bet kuri sąveika, žvelgiant iš kurio nors elemento pozicijos, pasižymi tiek tiesioginiu, tiek netiesioginiu grįžtamoju ryšiu. Šių dviejų ryšių dėka įmanomas sistemos egzistavimas, funkcionavimas ir vidinė organizacija.⁶ Interneto savireguliacijos kodeksuose grįžtamasis ryšys atsiskleidžia nustatant subjektų teises ir pareigas. Pavyzdžiui, Italijos savireguliacijos kodeksas įpareigoja interneto paslaugų teikėjus užtikrinti privatumą, nepilnamečių apsaugą, pagrindinių žmogaus teisių apsaugą, vartotojo teisių įgyvendinimą.⁷ Vartotojui užtikrinama galimybė informuoti paslaugų ir turinio teikėjus apie aptiktus elgesio taisyklių pažeidimus. Spartus informacinių technologijų vystymasis įgalina naujų veikų, atliekamų internete atsiradimą. Interneto paslaugų teikėjai ir turinio teikėjai, atsižvelgdami į vartotojų pranešimus, gali siūlyti elgesio kodeksų pakeitimus. Grįžtamasis ryšys tarp interneto paslaugų teikėjų ir vartotojų užtikrina savireguliacijos efektyvumą. Pagrindinis bruožas yra gebėjimas koreguoti tiesioginio ryšio poveikį, tuo pačiu padedant siekti sistemos tikslų, gauti norimų rezultatų. Interneto paslaugų teikėjai numato galimybę vartotojams pranešti apie susidūrimą su pažeidimais internete. Prancūzijos savireguliacijos kodekse vartotojui nurodoma, kad dėl neteisėto turinio vartotojas gali pranešti prieigos teikėjui.⁸ Anglijos interneto savireguliacijos kodekse rekomenduojama interneto paslaugų teikėjui palaikyti 24 valandų kontaktą su vartotoju,

---

⁵ Bellia, Berman. *Cyberlaw: Problems of Policy and Jurisprudence in the Information Age*. New York, West Group, 2003, P. 383.

⁶ <http://lt.wikipedia.org>, prisijungimo laikas: 2005 10 26.

⁷ <http://www.selfregulation.info/cocon/coc-it-01ispa-en.doc>, 2005 10 22.

⁸ <http://www.selfregulation.info/cocon/coc-fr-01ispa-en.doc>, 2005 10 03

kuris bet kuriuo momentu galėtų pranešti apie aptiktas neteisėtas veikas internete.⁹ Grižtamasis ryšys tarp interneto savireguliacijoje dalyvaujančių subjektų užtikrina nuolatinę reguliuojamo reiškinio priežiūrą ir skatina nenutrūkstamą jos tobulinimo procesą. Savireguliuojančios sistemos geba savarankiškai išlaikyti esamą organizacijos lygį bei jį didinti.¹⁰ Lietuvoje šiuo metu, pareiga užtikrinti tinkamą skirtų specialaus telefono numerio ir elektroninio pašto dėžutės veikimą, kad suinteresuoti asmenys galėtų pranešti apie viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo pažeidimus, Vyriausybės nutarimu priskirta valstybės institucijai – Policijos departamentui prie Vidaus reikalų ministerijos. Aptikus pažeidimą Policijos departamentas turi pranešti apie pažeidimą Informacinės visuomenės plėtros komitetui, o po to apie nustatytą pažeidimą pranešti informacijos prieglobos paslaugų teikėjui arba tinklo paslaugų teikėjui.¹¹ Interneto savireguliacijos mechanizmas užtikrintų efektyvesnį pažeidimo aptikimo bei pašalinimo procesą, nes paslaugos teikėjas būtų tiesiogiai informuojamas apie pažeidimą ir galėtų iš karto imtis atitinkamų veiksmų. Savireguliacijai būdingas tiesioginis ryšys tarp paslaugos teikėjo ir vartotojo, įgalintų vartotoją išvengti kreipimosi į valstybės institucijas ir įtakotų greitą reagavimą į pažeidimus internete.

Terminas *savireguliacija* gali būti suvokiamas siaurąja ir plačiąja prasme:

- Siaurąja prasme savireguliacija apima tik atvejus, kai valstybė deleguoja savo galias reguliuoti.

Iliustruojamuoju pavyzdžiu galėtume įvardinti Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio *įstatymo* 9 straipsnio nuostatą, kad žurnalistų etikos komisijos inspektorius inicijuoja, kad viešosios informacijos rengėjai, platintojai, jų savininkai, žurnalistai prisiimtų savireguliacija paremtus savanoriškus išsipareigojimus dėl nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio.¹² Įstatymo lygmeniu pripažįstamas savireguliacijos tinkamumas nepilnamečių apsaugos nuo žalingos informacijos užtikrinimui. Informacijos rengėjai, platintojai, jų savininkai turi būti skatinami vadovautis savireguliacijos taisyklėmis. Preziumuojama, kad savanoriškų išsipareigojimų bus laikomasi.

Savireguliacijos tinkamumas internete atsirandantiems santykiams įtvirtinamas ne tik įstatymų bet ir kitų teisės aktų nuostatuose. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 kovo 5 d.

⁹ <http://www.selfregulation.info/cocon/coc-uk-01ispa-en.doc>, 2005 10 23.

¹⁰ <http://lt.wikipedia.org>, prisijungimo laikas: 2005 10 26.

¹¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 kovo 5 d. nutarimas Nr. 290 "Dėl viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos patvirtinimo"//Valstybės žinios, 2003, Nr.24-1002.

¹² Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas// Valstybės žinios,2002, Nr. 91-3890.

nutarime Nr. 290 "Dėl viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos patvirtinimo" nustatyta pavesti Informacinės visuomenės plėtros komitetui prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės iki 2003 m. balandžio 1 d. surengti viešo naudojimo kompiuterių tinklų paslaugų teikėjams ir informacijos prieglobos paslaugų teikėjams seminarą apie viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtiną informaciją, ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarką ir savireguliacijos būdus.¹³ Informacinės visuomenės plėtros komitetui pavesta organizuoti tinklo paslaugų teikėjų ir viešo naudojimo kompiuterių tinklų vartotojų susitikimus, kad būtų steigiamos jų asociacijos ir rengiamas tinklo paslaugų teikėjų etikos kodeksas.¹⁴ Akivaizdu, kad valstybės institucijoms nustatyta pareiga suteikti informaciją apie galimybę pritaikyti savireguliaciją kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolei. Teisinės prielaidos interneto savireguliacijai Lietuvoje įtvirtinamos įvairių teisės aktų lygmenyje. Savireguliacijos procesų skatinimas reglamentuojamas valstybės, tačiau kol kas jų įgyvendinimas nėra realizuotas. 2004 metais inicijuotas elektroninės rinkodaros savireguliacijos kodekso kūrimas buvo grindžiamas interneto vartotojų skaičiaus Lietuvoje didėjimu, individualizuotos reklamos internete efektyvumu, bendravimo tarp įmonių ir vartotojų skatinimu.

▪ Plačiąja prasme savireguliacija gali apimti tuos atvejus, kai privatus sektorius suvokia savireguliacijos poreikį, atsižvelgdamas į vartotojo poreikių tenkinimą, pramonės reputacijos kėlimą, rinkos suvienodinimą ir sukuria savireguliacijos modelį.¹⁵

Pavyzdžiui, Lietuvoje elektroninėje rinkodaroje dalyvaujantys subjektai savireguliacijos poreikį grindžia vartotojų privatumo apsaugos būtinybe, bendravimo tarp subjektų tvarkos taisyklių užtikrinimu bei valstybės valdžios institucijoms siūlomų efektyvių reguliavimo nuostatų rengimu. Akivaizdu, kad elektroninės rinkodaros sektoriaus subjektai suvokia savireguliacijos modelio pritaikymo rezultatų naudingumą. Prielaidos savireguliacijai apima tris lygmenis: vartotojo, privataus sektoriaus subjektų ir valstybės. Siūlomas savireguliacijos įgyvendinimo proceso pradinis etapas – Etiškos elektroninės rinkodaros asociacijos steigimas.

Lietuvoje savireguliacijos modelį siekia pritaikyti ir mobiliosios informacijos tiekėjai. Šiuo metu kuriama mobiliosios informacijos tiekėjų asociacija (MITA), kurios įstatų projekto tiksluose numatytas prisidėjimas prie mobiliosios informacijos tiekimo rinkos augimo, rekomendacijų dėl paslaugų kokybės didinimo teikimas, sklandaus bendravimo tarp klientų, mobiliojo ryšio paslaugų

¹³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 kovo 5 d. nutarimas Nr. 290 "Dėl viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos patvirtinimo"//Valstybės žinios, 2003 Nr.24-1002.

¹⁴ Ten pat.

¹⁵ Campbell J.A., Self-regulation and the Media, P.714.

<http://www.law.indiana.edu/fclj/pubs/v51/no3/CAMMAC15.PDF>, prisijungimo laikas: 2005 07 12.

tiekėjų, mobilių pramogų tiekėjų, agentūrų ir verslo subjektų užtikrinimas, narių interesų valstybės valdžios institucijose gynimas, mobiliosios informacijos tiekėjų asociacijos kodekso kūrimas.¹⁶ MITA kuriamas tikslų sąrašas orientuotas į nenutrūkstamą mobiliosios informacijos tiekėjų teikiamų paslaugų kokybės augimą ir rinkos didėjimą. Savireguliacijos poreikis kyla iš pačių rinkoje dalyvaujančių mobiliosios informacijos tiekėjų. MITA projekte vartotojo teisių užtikrinimas paminėtas, tačiau didžiausias dėmesys skiriamas pačių subjektų interesų derinimui ir jų teisių gynimui. Tokia pozicija kritikuotina, nes remiantis užsienio šalių savireguliacijos pavyzdžiais, vartotojas aktyviai dalyvauja savireguliacijos procese. Pavyzdžiui, Italijos interneto paslaugų teikėjų asociacijos priimtas savireguliacijos kodeksas įtvirtina vartotojų teisių apsaugos elektroninėje komercijoje principą.¹⁷ Prancūzijos interneto elgesio kodeksas užtikrina vartotojo informacijos slaptumą.¹⁸ Tikėtina, kad MITA darbo kodekse vartotojo teisės bus įtvirtintos, nes jo dalyvavimas savireguliacijos procese (pvz. informavimas apie pažeidimus, skundų asociacijai padavimo galimybė ir pan.) užtikrintų subalansuotą jos veikimą.

Jungtinėse Amerikos Valstijose įgyvendintas plačiąja prasme suvokiamas savireguliacijos modelis, kai privatūs subjektai savo iniciatyva sukuria internete taikomas reguliavimo taisykles ir užtikrina jų laikymąsi socialinės kontrolės priemonėmis. Sukurta MAPS (Mail Abuse Prevention Systems) ne pelno siekianti organizacija, kuri interneto paslaugų teikėjams sudaro juodusius sąrašus, identifikuojančius nepageidaujamo elektroninio pašto šaltinius.¹⁹ Interneto paslaugų teikėjai užsisako organizacijos juodąjį sąrašą ir, naudodamiesi jame pateikiama informacija, blokuoja nepageidaujamo elektroninio pašto siuntimą. Ši organizacija informuoja vartotojus apie tokias veikas, siūlo sankcijas pažeidėjams – bendravimo nutraukimą. Dalyvavimas MAPS atliekamoje veikloje grindžiamas savanoriškumo principu ir nėra sankcionuotas valstybės valdžios.

Savireguliacijos sąvokos išskaidymas į sudėtinę jos dalį – savi ir reguliacija – atskleidžia jos esmę, todėl būtinas šių atskirų dalių platesnis interpretavimas. Žodis „savi“ reiškia asmenį – subjektą. Interneto savireguliacijos srityje tai dažniausiai reiškia įmonių grupę – interneto paslaugų teikėjai, interneto turinio teikėjai. Į savireguliacijos procesą neišvengiamai įtraukiami ir vartotojai, kurie naudojami filtravimo programine įranga, informuoja interneto paslaugų teikėjus apie neteisėtos

---

¹⁶ Mobiliosios informacijos tiekėjų asociacijos įstatų projektas, 2005 11 28.

¹⁷ <http://www.selfregulation.info/cocon/coc-it-01ispa-en.doc>, 2005 10 22.

¹⁸ <http://www.selfregulation.info/cocon/coc-fr-01ispa-en.doc>, 2005 10 03.

¹⁹ Bellia, Berman. *Cyberlaw: Problems of Policy and Jurisprudence in the Information Age*. New York, West Group, 2003, p. 383. Papildoma informacija apie MAPS veikimą <http://mail-abuse.org/rbl/candidacy.htm>.

veikos atvejus. Terminas „*reguliacija*“ apibrėžiamas kaip veiksmas, kurio metu atliekamas reguliavimo procesas. Reguliavimas apima tris aspektus.²⁰

1. Istatymų leidyba – atitinkamų taisyklių nustatymą. Interneto savireguliacijoje dalyvaujančių subjektų asociacijos inicijuoja elgesio taisyklių kūrimą. Pavyzdžiui, Anglijos savireguliacijos kodeksas priimtas Interneto paslaugų teikėjų asociacijos,²¹ Vokietijos savireguliacijos kodeksą parengė Savanoriška daugialypes terpės paslaugų savikontrolės asociacija,²² Italijos savireguliacijos kodekso rengime dalyvavo Interneto tiekėjų asociacija, Nacionalinė elektroninės leidybos asociacija bei Telecom Italia ir Olivetti (informacinėmis technologijomis prekiaujanti kompanija).²³
2. Priverstinį taisyklių vykdymą – veiksmų prieš taisyklių pažeidėjus inicijavimą. Norvegijos interneto savireguliacijos kodekso projekte nurodoma, kad skundus dėl kodekso taisyklių pažeidimo nagrinėja Interneto paslaugų teikėjų asociacijos Taryba, kuri priima sprendimus, privalomus ginčo šalims.²⁴
3. Nuteisimą – sprendimą, ar buvo padarytas pažeidimas ir atitinkamos sankcijos priėmimą. Vokietijos savireguliacijos kodeksas numato, kad taisyklių pažeidėjas turi pašalinti pažeidimą, o jei nepašalina, gali būti eliminuojama jo narystė Savanoriškoje daugialypes terpės paslaugų savikontrolės asociacijoje.²⁵

Savireguliacija reiškia, kad valstybės atliekamą reguliavimą pakeičia savarankiška privačių subjektų ar reguliavimo srities specialistų veikla. Pateikiami užsienio šalių savireguliacijos kodeksų taisyklių pavyzdžiai atskleidžia, kad savireguliacijos atveju visi trys reguliavimo aspektai yra įgyvendinami. Skirtumas tik tas, kad jų įgyvendinimas atliekamas ne valstybės, bet privačių subjektų lygmenyje.

Svarbu pabrėžti, kad galima *dalinė savireguliacija*, kai verslo subjektai ar reguliuojamos srities profesionalai atlieka keletą iš minėtų reguliavimo veiksmų, kitus palikdami valstybės kompetencijai. Pavyzdžiui, Anglijos interneto savireguliacijos kodekse įtvirtintas principas, kad valstybė turi dalyvauti interneto turinio filtravimo ir cenzūravimo procese, kuris vyksta aukščiau vartotojo lygmens.²⁶ Kitų Europos šalių (Italijos, Prancūzijos, Vokietijos, Norvegijos) interneto savireguliacijos kodeksuose valstybei nepriskiriamas joks vaidmuo, nes teisės ir pareigos

---

²⁰ Campbell J.A., *Self-Regulation and the Media*, P.715.

<http://www.law.indiana.edu/fclj/pubs/v51/no3/CAMMAC15.PDF>, prisijungimo laikas:2005 10 03

²¹ <http://www.selfregulation.info/cocon/coc-uk-01ispa-en.doc>, 2005 10 23.

²² <http://www.selfregulation.info/cocon/coc-de-01fsm-en199707.doc>, 2005 10 12.

²³ <http://www.selfregulation.info/cocon/coc-it-01ispa-en.doc>, 2005 10 22.

²⁴ <http://www.selfregulation.info/cocon/coc-no-01isp-en.doc>, 2005 12 01.

²⁵ <http://www.selfregulation.info/cocon/coc-de-01fsm-en199707.doc>, 2005 10 12.

²⁶ <http://www.selfregulation.info/cocon/coc-uk-01ispa-en.doc>, 2005 10 23.

nustatomos interneto paslaugų teikėjams, interneto turinio teikėjams bei vartotojams.

Savireguliacijos modelis patrauklus tuo, kad atsiribojama nuo valstybinio reguliavimo, todėl labai dažni atvejai, kai pramonės subjektai išitraukę iš reguliavimo mechanizmo kūrimą siekia absoliutaus valstybės nesikišimo iš jų atliekamą veiklą. Galima situacija, kai valstybės valdžia nesuinteresuota atlikti atitinkamos srities reguliavimą. Paminėtinas Jungtinių Amerikos Valstijų atvejis, kai Klintono Administracija reikalavo, kad bendrovės ištrauktų iš savireguliacijos procesą, rinkdamos internetu privačią informaciją apie vartotojus. Valstybės valdžia būtų priėmusi įstatymus, tik jei savireguliacija būtų pasirodžiusi netinkama.²⁷

Savireguliacijos privalumai ir trūkumai

Valstybės reguliavimo mechanizmo pakeitimas savireguliacijos modeliu, gali būti efektyvus, nes sukuria galimybę pasinaudoti savireguliacijos teikiamais pranašumais ir padeda pasiekti brandesnių rezultatų atitinkamoje srityje.

Išskiriami tokie pozityvieji savireguliacijos aspektai:²⁸

- Veiksmingumas - Italijos interneto savireguliacijos kodekso preambulėje konstatuojama, kad informacijos ir veikslių sklaidimo internete tempai ir mastas pranoksta visas tradicines bendravimo formas, todėl neteisėtas elgesys ar turinys gali būti lengvai nuslepiamas.²⁹ Būtina imtis priemonių, užkertančių kelią tokiai žalai atsirasti. Egzistuoja nuomonė, kad privatūs subjektai savo veikimo srityje turi sukauptę patirtį ir pasižymi aukštesniu žinių lygiu nei valstybės reguliavimo subjektai. Todėl valstybei naudingiau patikėti atitinkamą reguliavimo sritį asmenims, galintiems sukurti efektyvesnę reguliavimo mechanizmą. Ypatingai naudinga laikytis tokios pozicijos reglamentuojant technologinę sritį, kai taisyklių ir jų pažeidimo atvejų nustatymas reikalauja specialių žinių
- Padidintas lankstumas – Italijos savireguliacijos kodeksas įpareigoja Įgyvendinimo komitetą tobulinti kodekso nuostatas, priimant atitinkamus pakeitimus.³⁰ Norvegijos savireguliacijos kodekso projekto kūrėjai įtvirtino nuostatą dėl būtinybės įsteigti Tarybą, kuri atliktų kodekso

---

²⁷ Campbell A.J Self-regulation and the media: four years later, Programme on comparative media law and policy, Oxford university, March 10 2003, P.2. <http://www.selfregulation.info/iapcoda/030310-campbell.doc>, prisijungimo laikas 2005 11 01.

²⁸ Campbell A.J., Self-Regulation and the Media, P. 715, <http://www.law.indiana.edu/fclj/pubs/v51/no3/CAMMAC15.PDF>, prisijungimo laikas: 2005 10 03.

²⁹ <http://www.selfregulation.info/cocon/coc-it-01ispa-en.doc>, 2005 10 22.

³⁰ <http://www.selfregulation.info/cocon/coc-it-01ispa-en.doc>, 2005 10 24.

nuostatų keitimo mechanizmą.³¹ Vokietijos savireguliacijos kodekso kūrėjos savanoriškos visuomenės informavimo paslaugų teikėjų asociacijos narės nuolat atlieka nuostatų peržiūrą ir keitimą.³² Savireguliacija lankstesnė nei valstybinis reguliavimas taisyklių keitimo atžvilgiu, nes modifikuoti privačiame sektoriuje nusistovėjusias veiklos normas lengviau nei pakeisti valstybės priimtas teisės normas laikantis įstatymų nustatytos normų keitimo procedūros. Pateikiama savireguliacijos savybė ypatingai reikšminga informacinių technologijų srityje, nes vykstantys spartūs pokyčiai sukuria lankstesnio reguliavimo mechanizmo poreikį.

- Didesnio paklusimo tikimybė – sėkmingas savireguliacijos mechanizmo veikimas gali būti įtakotas fakto, kad privataus sektoriaus subjektai patys dalyvauja taisyklių kūrime ir yra suinteresuoti laikytis suformuoto reguliavimo mechanizmo.
- Kainų mažinimas - valstybės reguliavimo subjektai turėtų būti suinteresuoti skatinti savireguliaciją, nes tai sumažina valstybės išlaidų mastą perleidžiant didžiąją dalį verslui. Elektroninės rinkodaros savireguliacijos kodeksų sukūrimas, iniciatorių nuomone, sutaupyta ne tik valstybės, bet ir verslo subjektų skiriamų lėšų tradicinei reklamai, jei būtų įdiegtas tinkamas elektroninės reklamos savireguliacijos modelis, paremtas subjektų sutarimu.

Lietuvos informacinių technologijų teisės specialistai T.Lamanauskas ir D.Sauliūnas išskiria tokius savireguliacijos privalumus:

- Greitas, pigus ir veiksmingas pažeidimo pašalinimas;
- Galimybė reaguoti į nepriimtina, nors teisėtą elgesį (pvz., *spamming* 'as iki 2001 m. sausio 1 d., kai įsigaliojo naujos redakcijos Reklamos įstatymas, Lietuvoje nebuvo draudžiamas jokiais teisės aktais, bet buvo reguliuojamas bendrų savireguliacijos priemonių).³³

Nemažiau svarbus ir faktas, kad teisės aktų keitimo procedūros rezultatas dažnai tiesiogiai priklauso nuo politinio nusistatymo atitinkamu klausimu ir konsensuso pasiekimu. Žinoma, ir privačiame sektoriuje subjektų interesai privalo būti suderinti, tačiau egzistuoja nuomonė, kad srities specialistai gali nustatyti tinkamesnes veiksmingo rezultato pasiekimo taisykles. Taisyklių ir kontrolės mechanizmas efektyvus monopolijų klestėjimo laikais tapo netinkamu įsitvirtinant laisvosios rinkos modeliui.³⁴

³¹ <http://www.selfregulation.info/cocon/coc-no-01isp-en.doc>, 2005 09 12.

³² <http://www.selfregulation.info/cocon/coc-de-01fsm-en199707.doc>, 2005 10 12.

³³ Civilka M., Lamanauskas T., Osinaitė G. ir kt./ Ats. red. Sauliūnas D., Informacinių technologijų teisė, Vilnius, NVO Teisės institutas, 2004, P.40.

³⁴ Campbell J..A., Self-Regulation and the Media, P. <http://www.law.indiana.edu/fclj/pubs/v51/no3/CAMMAC15.PDF>, prisijungimo laikas 2005-11-10.

Savireguliacijos pritaikymo atveju turi būti įvertinti ir trūkumai, kurių atsiradimą įtakoja alternatyvus reguliavimo modelis:

1. Savireguliacijos priemonės nėra tiesiogiai ir priverstinai įvykdomos;
2. Gali tapti didesnę įtaką turinčių interneto subjektų, t.y. interneto paslaugų ir/ar turinio teikėjų piktnaudžiavimu.³⁵

Lietuvos informacinių technologijų specialistų pateiktas trūkumų sąrašas gali būti papildytas teisės profesorės J.A.Campbell įvardijamais tokiais savireguliacijos efektyvumą paneigiančiais faktais:

- Specialių žinių panaudojimas pelno siekimui – verslo subjektai įgytą patirtį gali naudoti savo pelno didinimo tikslais ir neįvertinti viešojo intereso principo įgyvendinimo svarbos.³⁶ L.Lessig analizuodamas spam'o klausimus pabrėžia, kad kai linčiuotojai ir tinklo paslaugų teikėjai sprendžia esminius klausimus kaip Tinklas turi veikti – kiekviena grupė vadovaujasi savo požiūriu.³⁷ Valstybės įsikišimas tokiais atvejais būtų grindžiamas visuomenės vertybių apsaugos poreikiu.

- Paklusimas taisyklėms priklauso nuo verslo subjektų interesų – idėja, kad verslo subjektai labiau linkę paklusti pačių sukurtam reguliavimui nei reguliavimui iš išorės yra paneigiama situacijose, kai minėti subjektai dalyvauja valstybės institucijų aktų kūrimo procese.³⁸ Be to, privataus sektoriaus nustatytų taisyklių laikymosi užtikrinimo mechanizmo efektyvumas tiesiogiai priklauso nuo verslo subjekto suinteresuotumo į tokį reguliavimą atsižvelgti. Profesorės A.J. Campbell savireguliacijos analizės straipsnyje pažymima, kad JAV Nacionalinės Transliuotojų Asociacijos (National Association of Translators) kodeksas buvo priimtas siekiant pakeisti valstybės reguliavimą ir, kai valstybės grėsmė buvo pašalinta, pramonės subjektams priežasties paklusti kodekso taisyklėms nebeliko.³⁹ Sankcijų pobūdis galėtų įtakoti savireguliacijos veiksmingumą. Airijos savireguliacijos kodeksas interneto paslaugų teikėjams, padariusiems pažeidimus, numato tokias sankcijas: ištaisyti elgesio taisyklių pažeidimą, gali pareikalauti pateikti raštišką garantiją dėl elgesio tinkamumo ateityje, sustabdyti paslaugų teikėjo veiklą ar netgi pašalinti narį iš asociacijos.⁴⁰ Verslo subjekto taisyklių nesilaikymo atveju nustatomas pašalinimas iš atitinkamo subjektų rato

---

³⁵ Civilka M., Lamanauskas T., Osinaitė G. ir kt./ Ats. red. Sauliūnas D., Informacinių technologijų teisė, Vilnius, NVO Teisės institutas, 2004, P.40.

³⁶ Campbell J.A., Self-Regulation and the Media, P. 717.

<http://www.law.indiana.edu/fclj/pubs/v51/no3/CAMMAC15.PDF>, prisijungimo laikas: 2005 10 03.

³⁷ Bellia, Berman. Cyberlaw: Problems of Policy and Jurisprudence in the Information Age. New York, West Group, 2003, P. 385.

³⁸ Campbell J.A., Self-Regulation and the Media, P. 717.

<http://www.law.indiana.edu/fclj/pubs/v51/no3/CAMMAC15.PDF>, prisijungimo laikas: 2005 10 03.

³⁹ Ten pat, P. 725.

⁴⁰ <http://www.selfregulation.info/cocon/coc-ie-01ispa-en.doc>, 2005 10 12.

galėtų sulaikyti nuo neleistinos veikos padarymo, tačiau tai priklausytų nuo verslo subjekto interesų. Svarbiausia suvokti, kad privataus sektoriaus verslo subjektų tikslas visada yra pelno siekimas, kuris gali nulemti savireguliacijos taisyklių nepaisymą. Jei taisyklių nesilaikymas suponuoja didesnio pelno atsiradimą, kompanija pasirinktų pelno didinimo variantą, ypačingai tais atvejais, kai nesilaikymas vartotojo nebūtų lengvai aptinkamas.⁴¹ Savireguliacijos taisyklėmis subjektai vadovausis tik tuo atveju, jei tai bus jiems naudinga. Toks savireguliacijos trūkumas atskleidžia valstybės reguliavimo privalumus. Valstybė privačių subjektų interesų konfliktų atvejais gali atlikti nešališko arbitro vaidmenį, suinteresuoto tik visuomenės vertybių gynimu.

- Verslo tikslų įgyvendinimas – reguliavimo tikslu gali tapti verslo subjektų interesų užtikrinimas. Savireguliacijos subjektai dažnai apjungia – arba supainioja – savireguliaciją su savitarna (self-service).⁴²

Savireguliacijos įdiegimą skatinančios teigiamybės gali nulemti neigiamų savireguliacijos rezultatų atsiradimą. Teiginys gali būti iliustruojamas pavyzdžiu - MAPS sukurta nepageidaujamų elektroninių laiškų blokavimo sistema įtakojo naujų technologinių priemonių, tokių kaip DoS (Denial of service) atakų, nukreiptų į juodojo sąrašo operatorių serverius, atsiradimą ir „užkimšimą“ tūkstančiais elektroninių žinučių.⁴³ Skatinamas technologinis tobulėjimas, tačiau išprovokuojami elektroninės erdvės karai, kuriuose savireguliacijos privalumai praranda prasmę.

Savireguliacija suvokiama kaip sistema, kurioje vyksta subalansuoti procesai, reguliuojantys vieni kitus ir išgaunantis sistemos veiklos rezultata. Valstybės reguliavimui priešingas savireguliacijos mechanizmas atskleidžia teigiamus jo įgyvendinimo aspektus, kurie turėtų paskatinti valstybių valdžios subjektus perleisti savireguliacijai tinkamas sritis valdyti jose veikiantiems subjektams. Minėtų negatyvių savireguliacijos proceso reiškinių atsiradimas įmanomas, tačiau svarbiausia, kad pozityvioji savireguliacijos pusė vyrautų ir patenkintų visus jos procese dalyvaujančius subjektus.

Sėkmingo interneto savireguliacijos mechanizmo sukūrimo sąlygos

Europos komisijos ir Anglijos Oksfordo universiteto susitarimu 2004 balandžio 30 dieną buvo parengtas pranešimas dėl skaitmeninių visuomenės informavimo priemonių internete

---

⁴¹ Campbell J..A., Self-Regulation and the Media, P.718.

<http://www.law.indiana.edu/fclj/pubs/v51/no3/CAMMAC15.PDF>, prisijungimo laikas: 2005 10 03.

⁴² Ten pat, P.717.

⁴³ Bellia, Berman. Cyberlaw: Problems of Policy and Jurisprudence in the Information Age. New York, West Group, 2003, P.390.

savireguliacijos: verslo subjektų elgesio kodeksų sektorinė analizė.⁴⁴ Pranešime analizuojamas prieigos prie žalingo turinio internete, ypač atsižvelgiant į nepilnamečius, problemos ir savireguliacijos vaidmuo turinio reguliavimo kontekste. Skiriamas dėmesys naujos visuomenės informavimo priemonės - interneto - savireguliacijai, kurios efektyvumas priklauso nuo atitinkamų sąlygų įgyvendinimo, kurias pranešimo kūrėjai išdėsto pateikdami sėkmingo savireguliacijos modelio reikalavimus.

Europos Komisijos nario E.Liikanen nuomone, geras vadovavimas susijęs su teisingo sprendimo, atsižvelgiant į valdomųjų interesus, priėmimu.⁴⁵ Veiksmingas savireguliacijos mechanizmas turi užtikrinti viešuosius interesus ir negali riboti privataus sektoriaus veikos, kuri skatina interneto naujovių atsiradimo ir vystymosi procesus. Interneto architektūra nepasiduoda hierarchinio reguliavimo principams, todėl egzistuoja daug problemų virtualios erdvės santykių reglamentavime. Savireguliacijos modelis pagrįstas horizontalaus reguliavimo principu, kai interneto subjektai patys dalyvauja santykių reguliavimo procese. Kiekvienas jų – interneto paslaugų teikėjai, interneto turinio teikėjai ir vartotojai atlieka atitinkamas funkcijas, tokiu būdu užtikrindami tinkamą virtualios erdvės naudojimą ir subalansuotą virtualių santykių plėtrą.

Didžiosios Britanijos Nacionalinė Vartotojų Taryba pateikia sėkmingo savireguliacijos modelio veiksnius:

1. tikslai – turi būti suprantami ir aiškūs;
2. turinys – elementai turi būti aiškiai išdėstyti elgesio kodeksuose: taisyklės, priežiūra, reikalavimai, sankcijos, konsultavimo mechanizmas, žalos atlyginimas;
3. struktūra ir valdymas – turinio įgyvendinimo struktūra turi būti teisėta ir patvirtinta.

Kodeksas, administruojamas nevalstybinės institucijos gali pasižymėti teisėtumo stoka ir turi būti ginamas teismo proceso nešališkumas bei nepriklausomumas. Reikalinga struktūra, kuri apimtų nepriklausomą atstovavimą, išorinę paklusimo kontrolę, viešą atskaitingumą ir atitinkamas viešumo funkcijas.⁴⁶ Būtinai pakankami šaltiniai tokių struktūrų rėmimui. Be to, turi būti apibrėžti žalos atlyginimo rodikliai, kurie įgalintų savireguliacijos subjektų patikrinimą. Be to, pabrėžiamas

---

⁴⁴ Programme in Comparative Media Law and Policy, Oxford University Centre for Socio-Legal Studies, Self-regulation of Digital Media converging in the Internet: Industry Codes of Conduct in Sectoral Analysis, 2004 04 30, <http://www.selfregulation.info/iapocoda/0405-iapocoda-final.pdf>, paskutinį kartą prieita: 2005 12 01.

⁴⁵ Ten pat, P.4.

⁴⁶ <http://www.selfregulation.info/iapocoda/0405-iapocoda-final.pdf>, 2005 07 12

industrinės struktūros analizės ir jos santykio su valstybe ištyrimo svarba, norint suvokti sėkmingos savireguliacijos potencialą.⁴⁷

Teisės profesorė A.J.Campbell pateikia sėkmingo savireguliacijos modelio pavyzdį – JAV Vaikų reklamos peržiūros skyriaus (Children's Advertising Review Unit - CARU) Reklamos rekomendacijos.⁴⁸ Savireguliacijos tikslas – vaikų apsauga. Tinkamų rezultatų pasiekama užtikrinant, kad televizijos reklamos atstovai laikytųsi rekomendacijų.⁴⁹ Jei reklamos subjektai savanoriškai nepakludavo taisyklėms, CARU turėjo galimybę pateikti skundą Federalinei Prekybos Komisijai (Federal Trade Commission) ar Federalinei Susisieikimo Komisijai. Akivaizdu, kad viena iš sėkmingų savireguliacijos veikimo sąlygų – galimybė apskusti savireguliacijos subjekto veiksmus valstybės institucijai.

Jungtinėse Amerikos Valstijose Nacionalinės Transliacijos Asociacijos (NAT) cigarečių reklamos savireguliacijos įdiegimo pastangos buvo neefektyvios dėl tabako kompanijų, kurios pasipriešino rekomendacijų taikymui. NAT nesėkmingas cigarečių reklamos reguliavimas įtakojo Kongresą priimti reklamos uždraudimo įsakymą.⁵⁰ Savireguliacijos modelio įgyvendinimas nebuvo sėkmingas dėl savireguliacijos subjektų iniciatyvos vadovautis cigarečių reklamos rekomendacijomis trūkumo. Todėl teiginys, kad egzistuoja tikimybė, kad savireguliacijos subjektai labiau paklusta savo sukurtoms taisyklėms atitinkamais atvejais gali būti paneigtas. Taisyklių ir rekomendacijų laikymasis turėtų būti užtikrintas valstybės prievartos mechanizmais.

Profesorė A.J.Campbell analizuoja įvairius visuomenės informavimo priemonių savireguliacijos pavyzdžius ir, remdamasi profesoriaus D.C.Michael išskirtomis savireguliacijos savybėmis, pateikia tokias sėkmingo savireguliacijos mechanizmo veikimo sąlygas:

- savireguliacijos subjektas turi turėti kompetenciją ir motyvaciją savireguliacijai įgyvendinti;
- turi dominuoti objektyvūs standartai;
- nešališkas procesas ir viešas dalyvavimas;
- nedidelis savireguliacijos dalyvių skaičius.

Sėkmingam savireguliacijos įgyvendinimui būtinas reguliuojamo proceso išmanymas, tinkamumo reguliuojamai sričiai įvertinimas bei prielaidų – kaip motyvacijos - savireguliacijos mechanizmo sukūrimui analizė.

---

⁴⁷ Programme in Comparative Media Law and Policy, Oxford University Centre for Socio-Legal Studies, Self-regulation of Digital Media converging in the Internet: Industry Codes of Conduct in Sectoral Analysis, 2004 04 30, P.11. <http://www.selfregulation.info/iapcoda/0405-iapcode-final.pdf>, paskutinį kartą prieita: 2005 12 01.

⁴⁸ Campbell J.A., Self-Regulation and the Media, P. 757.

<http://www.law.indiana.edu/fclj/pubs/v51/no3/CAMMAC15.PDF>, prisijungimo laikas: 2005 10 03.

⁴⁹ Ten pat, P. 743.

⁵⁰ Ten pat, P. 729.

Pritaikomumas ir prielaidos

Savireguliacija pritaikoma srityse, kurių specialūs požymiai reikalauja naujos sistemos sukūrimo, nes egzistuojantys teisės aktai neatitinka reguliuojamos sistemos požymių. Tinkamiausias pavyzdys – internetas, kurio atsiradimas lėmė naujos terpės plėtotis visuomeniniams santykiams susikūrimą.⁵¹ Egzistuojanti įstatyminė bazė ir galiojančios jurisdikcijos taisyklės nebeatitinka susiformavusios elektroninės terpės keliamų reikalavimų. Šiuo metu įstatymuose įtvirtintas teisinis reguliavimas yra pernelyg bendro pobūdžio, jame nepakankamai atsižvelgiama į interneto, kaip informacijos sklaidos erdvės, specifiką.⁵²

Atsiranda poreikis kurti naujas elgesio taisykles, pritaikytas internete vykstantiems teisiniams santykiams. Elektroninės erdvės reguliavimas nebūtų teisėtas, jei būtų paremtas teritoriniu principu suformuota valdžia, todėl internetas turi būti traktuojamas kaip erdvė, turinti tik jai būdingą jurisdikciją – ar sudėtinę jurisdikciją.⁵³ Tačiau daugelis valstybių priima įstatymus, kurie reglamentuoja beveik visas interneto veikas ir net stengiasi įgyvendinti teritoriniu principu suformuotas prekių ženklų, sutartinių santykių, privatumo, nepadoraus turinio ir nusikaltimus reglamentuojančias taisykles. Savireguliacijos subjektams atliekant reguliuojamos srities kontrolę ir priežiūrą nebūtina kelti klausimo dėl valstybės kompetencijos reglamentuoti atitinkamą sritį. Neiškyla valstybės kompetencijos teisėtumo problema.

MAPS įgyvendintas savireguliacijos modelis yra veiksmingas ir teisėtas elektroninės erdvės santykių reguliavimo mechanizmas. Tačiau yra manančių, kad [...] virtualios erdvės normų kūrimo procesai neįtraukia visuomenės vertybių į normas, kurias jie kuria.⁵⁴ JAV teisės profesorius David G. Post siūlo įvertinti savireguliacijos proceso privalumus. Interneto atsiradimas mums parodo, kiek nedaug mes žinome apie būdus, kuriais decentralizuoti, konsensuso būdu atliekami procesai gali sukurti stabilias tiksliai neįsivaizduojamo sudėtingumo ir jėgos struktūras.⁵⁵ Procesai vykstantys internete visą egzistavimo laikotarpį nebuvo niekam pavaldūs. Kam būtų galima paskirti kontroliuoti tokio masto interaktyvų pasaulinį bendravimo tinklą?

Tinklo koordinavimas ir jo pritaikymas viso pasaulio vartotojams atrodo sudėtingas uždavinys. Galima išskirti daug asmenų ir institucijų, kurie suvaidino svarbų vaidmenį interneto

---

⁵¹ Campbell J.A., *Self-Regulation and the Media*, P. 757.

<http://www.law.indiana.edu/fclj/pubs/v51/no3/CAMMAC15.PDF>, prisijungimo laikas: 2005 10 03.

⁵² Ten pat, P.717.

⁵³ Bellia, Berman. *Cyberlaw: Problems of Policy and Jurisprudence in the Information Age*. New York, West Group, 2003, P.73.

⁵⁴ Ten pat, P.387.

⁵⁵ Ten pat, P.388.

vystymosi procese, bet negalėtume nurodyti konkretaus asmens ar institucijos atsakingos už interneto naudojimosi taisyklių sukūrimą. Temple universiteto teisės profesorius David G. Post pabrėžia, kad laisvo nuo valdžios proceso būdu internetas buvo sukonstruotas toks, kokį jį turime dabar.⁵⁶ Todėl savireguliacijos modelio tinkamumas ir pritaikomumas elektroninėje erdvėje neturėtų kelti abejonių. Nebent atsirastų efektyvesnė priemonė. Tačiau šiuo metu, valstybėse egzistuojantys teisiniai režimai sudėtingai pritaikomi erdvėje, nes paremti materialaus pasaulio reguliavimo principais. Elektroninėje erdvėje fizinė lokalizacija ir geografinės sienos praranda savo svarbą, todėl išskyla jurisdikcijos problemas.

Decentralizuotas reguliavimas tinkamas sunkiai prognozuojamiems procesams valdyti. Technologiniai laimėjimai negali būti nuspėjami, todėl ir decentralizuotas reguliavimo principas tokioje situacijoje tinkamiausias. Profesoriaus L.Lessig akcentuojamas elektroninės erdvės „code“ – architektūra ir programinė bei techninė įranga įdiegianti tą architektūrą – gali veikti kaip svarbi elgesio internete ribojimo priemonė.⁵⁷

Reguliavimo efektyvumo rezultatas priklauso nuo reguliuojamos srities ypatumų suvokimo ir sugebėjimo sukurti tinkamą tai stričiai reguliavimo mechanizmą. Beveik visose valstybėse tradiciškai reguliavimas vyksta taisyklių tam tikriems atitinkamų santykių subjektams nustatymu. Valstybės prievarta užtikrinamos teisės normos taikomos civiliniams, administraciniais, baudžiamosios teisės ir kitiems teisiniams santykiams, vykstantiems tam tikroje visuomenėje. Kiekviena valstybė net ir tapusi tarptautinės teisės subjektu ir tarptautinių teisės normų vykdymo dalyve, išlaiko jurisdikciją joje gyvenančių piliečių, užsieniečių, asmenų be pilietybės atžvilgiu. Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso 1.16 straipsnyje numatyta, kad užsienio piliečių ir asmenų be pilietybės civilinis veiksnumas nustatomas pagal valstybės, kurioje yra jo nuolatinė gyvenamoji vieta, teisę. Valstybė tarptautinėje arenoje veikia kaip savo jurisdikciją turintis vienetas, o tai lemia vienas iš trijų būtinų valstybės požymių - teritorija – sienos, kurios atspindi jurisdikcijos taikymo ribas. Internetas gali egzistuoti visur, nes jo atsiradimas priklauso nuo tinkamos techninės įrangos turėjimo ir galimybės prisijungti prie serverio. Sukurta informacinių technologijų terpė nėra adekvati realiai egzistuojančiai aplinkai nors tiek vienoje, tiek kitoje vyksta bendravimas, atliekamos komercinės procedūros, įvykdomi nusikaltimai. Dėl interneto reguliavimo principų, galimybių, efektyvumo ir įvairiausių kitų klausimų vyksta daug diskusijų, pateikiami įvairūs argumentai. Tiesa,

---

⁵⁶ Bellia, Berman. *Cyberlaw: Problems of Policy and Jurisprudence in the Information Age*. New York, West Group, 2003, P.388.

⁵⁷ Lessig L., *Code and other laws of the cyberspace*, New York: Basic Books, 1999, P.90.

Lietuvoje literatūros šiuo klausimu nėra daug, todėl pasitelkiamos užsienio šalių, interneto reguliavimo procesus nagrinėjančių autorių mokslinės analizės.

Egzistuoja nuomonė, kad valstybės sukurtos teisės normos gali būti taikomos internete vykstantiems santykiams, kurie savo esme nesiskiria nuo realios aplinkos sąveikos tarp santykių subjektų. Svarbu atkreipti dėmesį, kad santykiai nesiskiria – sudaromos pirkimo – pardavimo sutartys, paslaugų teikimo sutartys, tačiau aplinka, kurioje santykiai vyksta skiriasi nuo realaus pasaulio iš esmės. Klausimas, ar internetui taikomas savireguliacijos modelis gali būti efektyvus, priklauso nuo interneto kaip reiškinių analizės rezultatų, tarpės reguliavimo problemų nustatymo ir teisės vaidmens elektroninėje erdvėje suvokimo.

Lietuvos informacinių technologijų teisės specialistai išskiria faktines savireguliacijos prielaidas:

- internetas nuo pat pradžių buvo nereguliuojamas valstybės, o dauguma elgesio taisyklių susiklostė kaip savireguliacijos sukurti papročiai;
- internetas nėra ribojamas valstybių sienų, todėl sunku taikyti konkrečios valstybės prievartos priemonės;
- interneto resursai dažniausiai valdomi privačių subjektų;
- interneto paslaugų teikėjai, kaip interneto resursų turėtojai, dažnai atsiduria tarp pažeidėjo ir nukentėjusio.⁵⁸

Pirmojoje darbo dalyje analizuojami savireguliacijos aspektai atskleidė bendrąsias savireguliacijos tendencijas. Pateikiamos faktinės savireguliacijos taikymo prielaidos įtakoja teisinių prielaidų atsiradimą. Analizės metu išskiriamos tokios interneto savireguliacijos teisinės prielaidos:

- Savireguliacijos skatinimas Lietuvos teisės aktais - Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 kovo 5 d. nutarimas Nr. 290 "Dėl viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos patvirtinimo";
- Jurisdikcijos internete atsirandantiems santykiams nustatymo problemų sprendimas.

---

⁵⁸ Civilka M., Lamanaukas T., Osinaitė G. ir kt./ Ats. red. Sauliūnas D., Informacinių technologijų teisė, Vilnius, NVO Teisės institutas, 2004, P.40.

Savireguliacijos tinkamumo internetui pagrindimas

Italijos savireguliacijos kodekso projekte, parengtame 1997 metais internetas apibrėžiamas kaip pasaulinis tinklas, kuriame patalpintas turinys ir teikiamos paslaugos kiekvieno vartotojo gali būti pasiekiamos bet kurioje vietoje nepaisant geografinės lokalizacijos.⁵⁹ Internetas - kompiuterių, sujungtų tarpusavyje, tinklas, kuriame taikant TCP/IP protokolų technologiją vyksta informacijos perdavimo procesai. Internetas yra patraukli interaktyvi bendravimo sistema, kurioje vartotojas veikia kaip turinio kūrėjas ir kaip paslaugų bei turinio naudotojas. Internetas yra daugiau nei bendravimo priemonė; jis taip pat atlieka skaitmeninio pavidalo prekių, programinės įrangos, duomenų, muzikos, grafikos, ir video, kuris gali būti patalpintas vartotojo kompiuteryje persiuntimo kanalo vaidmenį.⁶⁰ Elektroninėje erdvėje atliekamų veiksmų ir informacijos mastas pralenkia visas kitas tradicines bendravimo formas ir priemones, neprilygstančias pasauliniam tinklui savo dydžiu, greičiu ir patogumu. Vyriausybės atstovo Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Teisės departamento Teisinės ekspertizės skyriaus vedėjo S. Mitalausko teigimu, naujos informacinės technologijos, tokios kaip internetas ir skaitmeninės technologijos, sukuria praktiškai neribotas galimybes įgyvendinti šią [saviraiškos] laisvę, nes sudaro sąlygas nepalyginti didesniai nei iki šiol informacijos srautui pasiekti vartotoją.⁶¹

Kita vertus, internetu gali būti perduodama ir tokia informacija, kuri yra kenksminga jos vartotojui. Pateikiamos sąvokos pabrėžia interneto privalumus, kuriais naudojasi daugelis pasaulio gyventojų, įgijusių galimybę bendrauti tarpusavyje nepaisant vietos ir laiko kriterijų. Susisiekimai vyksta bendravimo, informacijos perdavimo, komerciniais ir kitais tikslais. JAV antropologijos profesorė M. Wilson, analizuodama interneto bendruomenių formavimąsi, pažymi, kad internetas įgalina informacijos sklaidimą, keitimą ir jos klastojimą, iškeliant autorystės ir autentiškumo klausimus.⁶²

---

⁵⁹ <http://www.selfregulation.info/cocon/coc-it-01ispa-en.doc>, 2005 10 22.

⁶⁰ Ku Farber Cockfield, *Cyberspace law, cases and materials*, Aspen Law & Business, a division of Aspen publishers, Inc. New York, Gaithersburg, 2002 by Aspen Law and Business, P. 106.

⁶¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 rugsėjo 19d. nutarimas "Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. kovo 5 d. nutarimu Nr. 290 "Dėl viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos patvirtinimo" patvirtintos viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos 12, 14 ir 16 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 53 straipsnio 1 daliai (2000 m. rugpjūčio 29 d. redakcija) // Valstybės žinios. 2005, Nr.113-4131.

⁶² Bellia, Berman. *Cyberlaw: Problems of Policy and Jurisprudence in the Information Age*. New York, West Group, 2003, P.713.

Naudojamos informacinės technologijos įgalina visuomeninių santykių, kurie materialiaame pasaulyje patenka į teisės reguliavimo sritį, plėtojimąsi elektroninėje erdvėje. Pasikeičia santykių plėtojimosi erdvė, nes ji tampa virtuali. Teisės reglamentuojamų santykių formavimasis virtualioje erdvėje iškelia klausimą – ar egzistuojančios teisės normos veiksmingos interneto erdvėje, ar teisė - kaip tradicinė santykių reguliavimo priemonė - gali atlikti savo vaidmenį ir tikslus peržengus materialaus pasaulio ribas?

Pirmaisiais interneto egzistavimo metais JAV aktyvistas J.P.Barlow tvirtai tikėjo ir propagavo laisvą nuo reguliavimo interneto idėją.⁶³ Virtualiosios Erdvės Nepriklausomybės Deklaracijoje žodžio laisvė buvo iškelta aukščiau reguliavimo privalumų. Interneto laisvės idėja analizuojama ir Amerikos universiteto profesoriaus L.Lessig, kurio teigimu, internetas turi savo prigimtį ir ta prigimtis yra laisvė.⁶⁴ Reguliavimo mechanizmas suponuoja laisvės ribojimo idėją. Tačiau reguliavimo mechanizmo poreikio internete neigimas ir laisvo interneto vizija buvo pateisinama jo atsiradimo laikais, kai interneto naudojimas apsiribojo informacijos perdavimu tarp siuntėjo ir gavėjo. Bėgant interneto egzistavimo dešimtmečiams, tokia idėja tampa neracionali. Pasaulinis tinklas vis labiau skverbiasi į komercinę erdvę, plėtojasi įvairiausio pobūdžio veikos, kurių atlikimas materialioje erdvėje patenka į teisės reguliuojamų santykių sritį. Anot Suomijos teisės profesoriaus A.Saarenpaa, tinklai tampa nauja masių infrastruktūra.⁶⁵ Ne interneto atsiradimas, bet masinis jo naudojimas keičia visuomenę. Veikos, kurios materialiaame pasaulyje reglamentuojamos atitinkamais teisės aktais, atsiranda ir virtualioje erdvėje. J.P.Barlow skambus laisvės idėjos propagavimas šiuo visuomenės raidos etapu atrodo kaip siekimas įtvirtinti anarchiją visuomeniniuose santykiuose, kurie pasaulio valstybėse reguliavimo neišvengia.

Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodekso 154 straipsnyje kriminalizuojamas šmeižimas, 191 straipsnyje įtvirtinamas autorystės pasisavinimo baudžiamumas. Civilinis kodeksas numato nuosavybės santykių reglamentavimą, įtvirtina reikalavimus sutartims, sudaromoms tarp atitinkamų subjektų, apibrėžia vartotojų teises komerciniuose santykiuose. Tai tik keletas veikų ir santykių, kurie reguliuojami valstybės teisės normomis, siekiant užtikrinti subalansuotą visuomeninių santykių plėtrą materialiaame pasaulyje. Virtuali erdvė naudojama tradiciniams realaus pasaulio santykiams atsirasti. Veikos ir santykiai skirtingose valstybėse gali būti ir yra reglamentuojamos skirtingai. Tuo tarpu **Playboy Enterprises, Inc. v. Chuckleberry Publishing, Inc.** byloje teismas

---

⁶³ Virtualiosios Erdvės Nepriklausomybės Deklaracija, <http://homes.eff.org/~barlow/Declaration-Final.html>, priėjimo laikas: 2005 10 25.

⁶⁴ Lessig L., Code and other laws of the cyberspace, New York: Basic Books, 1999, P.30.

⁶⁵ Saarenpaa A., Information Law, Internet and protection of privacy in the Finnish network society, Winter School, Oulu, 2005, P.6.

pabrėžė, kad internetas yra pasaulinis fenomenas, pasiekiamas iš kiekvieno pasaulio kampelio.⁶⁶ Atsiranda jurisdikcijos klausimų sprendimo taisyklių poreikis. Ar gali materialaus pasaulio teisės normos būti taikomos virtualioje erdvėje. Jei internetui būtinas išskirtinis reguliavimo mechanizmas, tai kyla klausimas kaip turėtų būti balansuojami internete plėtojami santykiai, kurie savo esme nesiskiria nuo realiame pasaulyje egzistuojančių, tačiau kitokie yra jų atlikimo būdai bei išraiškos formos. Norint išspręsti virtualios erdvės reguliavimo problemas ir parinkti tinkamą naujo pobūdžio santykių reguliavimo mechanizmą, būtina nuodugniai ištirti techninės erdvės, kurioje jie atsiranda, architektūrą bei teisniu požiūriu įvertinti internetą kaip reguliavimo sritį. Svarbu atsakyti nustatyti, kiek techninė interneto architektūra gali nulemti reguliavimo pobūdį ir mastą.

Interneto veikimo mechanizmas

Šiame poskyryje bus nagrinėjamos savybės svarbios interneto reguliavimui. Technologiniu požiūriu internetas - kompiuterių, sujungtų tarpusavyje, tinklas, kuriame, taikant TCP/IP protokolų technologiją, vyksta informacijos perdavimo procesai. Interneto kaip saugios decentralizuoto tinklo idėjos išplėtojimas buvo svarstomas daugelyje šalių, tačiau praktinis jos įgyvendinimas įvyko JAV. Esminė interneto atsiradimo prielaida – siekis įgalinti JAV kariuomenę ir Vyriausybę išlaikyti ryšį po branduolinio karo. Tikėtina, kad telekomunikacijų kontrolės centrai būtų pirmasis atakos taikinyš ir tradiciniai telekomunikacijų tinklai nebebūtų tinkami naudoti. Todėl užsibrėžiamas tikslas – suformuoti kiek įmanoma patikimesnį telekomunikacijų tinklą, sukuriant nepatikimumo prielaidą. Sujungiamas tam tikras skaičius kompiuterių, tarp kurių perdavinijami pranešimai įgalinti įveikti kliūtis. Kiekvienas pranešimas išdalinamas į segmentus, vadinamus „paketais“, kuriuose nurodyta paketo siuntimo kryptis ir jo perduodama informacija. Tokie segmentai siunčiami per visus taškus, kol surandama jų kryptis. Maršrutizatorius (router) nustato kitą tinklo tašką, į kurį siunčiami paketai. Atsiųstieji paketai surenkami į pilną pranešimą, kuriame užfiksuota siunčiamaoji informacija. Nors paketai ir siunčiami viena kryptimi, tokiu principu veikianti sistema priklauso nuo tinklo tinkamumo ir atsitiktinumų. Svarbiausia, kad sugadinus vieną tinklo dalį, paketai gali būti siunčiami kita tinklo dalimi, kol pasiekia adresatą. Paketo siuntimo kelių variantų galimybė įgalintų palaikyti ryšį komunikacijos tinklų atakos metu. Sugadinus tinklo dalį, perdavimas taptų lėtesnis ir netiesioginis, tačiau ryšys tarp siuntėjo ir adresato išliktų.⁶⁷

---

⁶⁶ Ku Farber Cockfield, *Cyberspace law, cases and materials*, Aspen Law & Business, a division of Aspen publishers, Inc. New York, Gaithersburg, 2002 by Aspen Law and Business, P.124.

⁶⁷ Lloyd I., *Legal aspects of the Information Society*, London, 2000.

Interneto atsiradimo tikslas – sukurti informacijos sklaidos mechanizmą. JAV teoretiko L.Lessig teigimu, interneto kūrėjai neturėjo tikslo suformuoti socialinės kontrolės mechanizmo, jų tikslas buvo tinklo efektyvumas.⁶⁸ Informacijai perduoti reikalingas adresato IP numeris ir TCP/IP protokolai. Tinklas tiesiog perkelia informaciją nurodyta kryptimi ir jos tolesnį interpretavimą palieka adresatams. Tokia tinklo architektūra buvo iš anksto apgalvota. Jeigu norima pasiekti tam tikrą tinklą, pagrindiniam tinklo kompiuteriui reikalingas tik vartotojo IP adreso turėjimas, buvimas tinkle ir TCP/IP protokolai.

TCP/IP protokolai suskaido informaciją į paketus ir vėl ją surenka informacijos paskirties vietoje.⁶⁹ Jungtinių Amerikos Valstijų teismas byloje **American Libraries Association v. Pataki** konstatavo, kad interneto protokolai buvo sukurti nepaisyti geografinės lokalizacijos; kol kompiuteriai turi adresus, tol tie adresai yra tinklo adresai, o ne realiosios erdvės.⁷⁰ Internetas veikia kaip paketų komutacijos principu paremtas tinklas, kuriame įvairaus pobūdžio informacijos paketai gali būti siunčiami skirtingais informacijos sklaidimo kanalais, tačiau turi pasiekti tą patį tikslą - adresatą. Interneto konstrukcija įgalina informaciją pasiekti paskirties tašką per išpūdingai trumpą laiką tarpą. Toks informacijos perdavimas – veiksmingas telekomunikacijų infrastruktūros naudojimo metodas, kuris sukuria galimybę siuntėjui susisiekti su adresatu net ir tinklo dalinio sugadinimo atveju. 1982 metais JAV gynybos departamento paskelbtas standartu TCP/IP protokolų junginys iki šiol tinkamai atlieka informacijos judėjimo tarptautiniame tinkle įgalinimo funkciją.

Informacijos, patalpintos internete pasiekimui būtina techninė įranga ir telekomunikacijos paslaugos.⁷¹ Prisijungimas prie interneto vyksta per interneto paslaugų teikėjus (IPT), kurie aprūpina vartotoją tinkama prieiga prie pasaulinio tinklo resursų. Vartotojas per modemą pasiekia vietinio tinklo pagrindinį kompiuterį, kuris prisijungia prie regiono tinklo, per kurį pasiekiamas nacionalinis tinklas. Interneto pagrindiniai informacijos išteklių patalpinti tinklo priėjimo taškuose (Network Access Points), kurie pirmieji buvo įsteigti 1990 metais penkiuose Šiaurės Amerikos miestuose.⁷²

Pagrindiniai interneto informacijos srautai siunčiami vadinamuoju kamieniu (*backbone*), sudarytu iš didžiausių potinklų, kurie priklauso pagrindinėms interneto paslaugų teikėjoms – kompanijoms GTE, MCI, „Sprint“, UUNet, AOL. Šie tarpusavyje sujungti tinklai – tai ypač greito ryšio linijos, nutiestos visoje Šiaurės Amerikoje ir besidriekiančios į Europą, Japoniją, Aziją bei kitas pasaulio dalis. Tačiau ne visose pasaulio taškuose tinklas yra vienodai išplėtotas, todėl

⁶⁸ Lessig L., Code and other laws of the cyberspace, New York: Basic Books, 1999, P.33.

⁶⁹ Ku Farber Cockfield, Cyberspace law, cases and materials, Aspen Law & Business, a division of Aspen publishers, Inc. New York, Gaithersburg, 2002 by Aspen Law and Business, P.2.

⁷⁰ Ten pat, P.104.

⁷¹ Ten pat, P.2.

⁷² http://www.livinginternet.com/i/ia_tools_top.htm, paskutinį kartą prieita 2005 1104.

nutrūkus ryšiui arba sulėtėjus duomenų perdavimui vienoje linijoje srautas iš karto persiunčiamas į kitą.⁷³ Nacionalinis interneto paslaugų teikėjas sukuria galimybę vartotojui pasiekti pasauliniame tinkle patalpintus informacijos resursus bei susisiekti su visais pasaulyje egzistuojančiais interneto vartotojais. Interneto sistema susideda iš vietinio, regioninio, nacionalinio ir pasaulinio lygmens. Informacijos paketo pasiekiamas lygis priklauso nuo jo paskirties taško. Akivaizdu, kad interneto kaip pasaulinio tinklo pasiekimui asmuo turi turėti priėjimą prie visų trijų interneto struktūros lygių: vietinio, regioninio, nacionalinio/tarptautinio.⁷⁴ Interneto architektūra sąlygoja prieigos mokesčio atsiradimą. Vartotojas moka interneto paslaugų teikėjui, kad būtų prijungtas prie vietinio tinklo. Vietinis interneto paslaugų teikėjas moka regioniniam, kuris atitinkamai moka nacionalinių ir tarptautinių paslaugų teikėjui. Pasaulinio tinklo pasiekimo sistemos architektūra lemia mokesčio už teikiamą paslaugą atsiradimą. Mokėjimas už paslaugą vartotojui suteikia galimybę naudotis interneto teikiamais privalumais, o interneto paslaugų teikėjui sukuria atsakomybę tinkamai suteikti paslaugą. Interneto paslaugų teikėjas užtikrina techninį priėjimą prie pasaulinio tinklo resursų.

Išskiriamos tokios interneto fenomenalumą įrodančios savybės: interneto plitimo mastai, raiškos internete formų įvairovė, naudojimosi internetu kaina, priėjimo prie interneto galimybės, teisės normų taikymas visuomeniniams santykiams internete.⁷⁵

Išskiriamos tokios reguliavimui svarbios interneto savybės:

- Spartūs informacijos perdavimo procesai;
- Perduodamos informacijos virtualumas - būtina įvertinti ir informacijos, sklindančios elektroninėje erdvėje pagrindinę savybę – jos nematerialumą, dėl kurios geografiniu principu paremta kontrolė tampa neįmanoma. Todėl egzistuojančių teisės normų taikymas internete susiklostantiems santykiams yra problematiškas.
- Informacijos paketai dažniausiai pasiekia adresatą, net ir tinklo dalinio sunaikinimo atveju;
- Informacijos pasiekimui būtina techninė įranga ir telekomunikacijos paslaugos;
- Pagrindiniai informacijos resursai patalpinti Šiaurės Amerikoje;
- Paslaugos teikėjas užtikrina techninį priėjimą prie pasaulinio tinklo resursų.

Atsižvelgiant į internetui būdingus požymius pereinama prie interneto kaip potencialios reguliavimo terpės analizės. Ar virtuali erdvė gali būti ir, ar turi būti reguliuojama?

---

⁷³ Petrauskas R., Informacinių technologijų taikymas viešajame administravime, -Vilnius: Lietuvos teisės akademijos Leidybos centras, 2001, P.9.

⁷⁴ Ku Farber Cockfield, Cyberspace law, cases and materials, Aspen Law & Business, a division of Aspen publishers, Inc. New York, Gaithersburg, 2002 by Aspen Law and Business, P.3.

⁷⁵ Štītīlis D., Teisinės atsakomybės pagrindų nustatymo už neteisėtas veikas elektroninėje erdvėje problemos, Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, teisė, Vilnius, 2002, P.18.

Virtualiosios erdvės reguliavimas

Teritorinis pasaulio valstybių išsidėstymas yra istorinės pasaulio raidos rezultatas. Geografines ribas žyminčios valstybių sienos ženklina valdžios, teisės sistemos bei valstybės pripažintų moralinių nuostatų pasikeitimą. Valstybė suformuoja valdžios mechanizmą, sukuria teisės sistemą, kurios pagrindu teisėtai įgyvendinamas *valstybės reguliavimas* jai priklausančioje teritorijoje. Teisės sistemos tradicija valstybėje egzistuoja kaip jos istoriniu keliu subrandinta priimtinių elgesio taisyklių pasekmė.

Valstybės teisės sistemos vystymasis ir įgyvendinimas logiškai susijęs su geografinėmis valstybių sienomis. Teisės normų įgyvendinimas užtikrinamas *jėgos priemonėmis*, kurios yra viena iš valstybės suvereniteto ir nepriklausomumo išraiškų. Be to, akivaizdus tiesioginis ryšys tarp gyventojų fizinės vietos artumo ir gyventojų elgesio modelio, kurį įtakoja ryšys su atitinkama valstybe ir joje veikiančia teise. Sienos apsprendžia *valdžios teisėtumą*, kurį įtvirtina valstybės piliečiai, rinkdami valdžios atstovus ir patikėdami jiems valdžios įgyvendinimo funkcijas. Geografinės sienos pažymi teisės sistemos pasikeitimą ir funkcionuoja kaip naujų taisyklių atsiradimo *įspėjimas*. Taigi, valstybės ribų nustatymo tikslais įvardijamas prievartos mechanizmo įvedimas, poveikio elgesiui susiformavimas, valdžios teisėtumo įtvirtinimo poreikis bei įspėjimo būtinybė. Valstybes ribojančių sienų suformavimas - efektyvi priemonė materialaus pasaulio santykių reguliavimui, nes pati priemonė yra materialinė.

Virtualiosios erdvės analitikas P.Schiff Berman analizuodamas jurisdikcijų globalizacijos procesą pažymi, kad pastaraisiais metais antropologai susidūrė su žmonių, kultūrų, ir fizinių vietų koreliacija.⁷⁶ Kultūriniai skirtumai negali būti paremti teritoriniu principu, nes vyksta masių migracija ir kultūrų susilieėjimas. Anot antropologijos profesorės M. Wilson internetas neribojamas valstijų sienų ir yra vis labiau prieinamas pasaulio mastu.⁷⁷

Pasaulinio kompiuterių tinklo atsiradimas eliminuoja ryšį tarp geografinės vietos ir:⁷⁸

(1) vietinės valdžios galimybių jėga įgyvendinti virtualių santykių kontrolę - bendra elektroninė komunikacinė erdvė šiuolaikiniais ryšio kanalais aprėpia visą pasaulį ir neturi jokių geografinių sienų. Kartu ji lengvai prieinama per bet kurį prie interneto prijungtą kompiuterį. Tai reiškia, kad

⁷⁶ Bellia, Berman. *Cyberlaw: Problems of Policy and Jurisprudence in the Information Age*. New York, West Group, 2003, P.704.

⁷⁷ Ten pat, P. 713.

⁷⁸ Ku Farber Cockfield, *Cyberspace law, cases and materials*, Aspen Law & Business, a division of Aspen publishers, Inc. New York, Gaithersburg, 2002 by Aspen Law and Business, P. 22.

kiekvienas, dirbdamas su prijungtu prie interneto kompiuteriu, patenka į bendrą elektroninę bendravimo erdvę ir gali keistis informacija su bet kuo beveik nekontroliuojamas.⁷⁹

(2) poveikio individų elgesiui internete – elektroninė erdvė neatskleidžia faktų apie asmenybę. Internetu tu atskleidi tik adresą, kuris gali neturėti jokio ryšio su tavimi.⁸⁰ Autentiškumą patvirtinančių faktų nebuvimas virtualią erdvę paverčia sunkiai reguliuojama. Atsiranda alternatyvaus reguliavimo poreikis. Atrodo, kad internete asmens identiško nustatymas ir jo lokalizacija ne tik sudėtinga, bet ir nebereikšminga, nes vis daugiau žmonių tampa virtualių sandorių dalyviais, bendrauja su virtualiaisiais „draugais“ ir naudojami galimybe neatskleisti savo tapatybės. Virtualusis asmuo nėra atskleidžiamas tinkle. Anonimiškumas realioje erdvėje gali būti tik sukuriamas, tuo tarpu virtualioje jis yra natūraliai duodamas.⁸¹ JAV teismas byloje **Doe v. 2TheMart.com Inc.** pabrėžė, kad laisvas idėjų sklaidymas internete įtakotas galimybės vartotojams bendrauti tarpusavyje anonimiškai.⁸²

(3) teisėtumo reguliuoti pasaulinį fenomenalų reiškinį kaip internetas – nėra valstybės, kurios valdžia internete atsirandantiems santykiams būtų teisėta, t.y. išrinkta jos valstybės piliečių, kuriems ji atstovauja. Internetu veikia įvairių valstybių piliečiai. Valstybės valdžios šaltinis yra tauta, atitinkamai virtualiosios erdvės santykius turėtų reglamentuoti joje veikiančių asmenų suformuota valdžia. Tokį reguliavimo modelį įgyvendino Internet Corporation of Assigned Names and Numbers (ICANN), 1998 metais įkurta nepelno organizacija, atsakinga už IP adresų ir domenų vardų naudojimą. Ji perėmė šias funkcijas iš JAV Vyriausybės. ICANN direktoriai renkami interneto subjektų (5 iš 19 tiesioginiais rinkimais išrinko interneto vartotojai).⁸³ Tačiau ICANN sukūrimas yra unikalus daugeliu atveju, nes ne tik atskleidžia savireguliacijos įgyvendinimo modelį, bet ir iškelia atitinkamus jos suformavimo konstitucingumo klausimus. Problema susijusi su JAV Kongreso pastangų suteikti valdžią agentūrai ar privačiam subjektui konstitucingumu.⁸⁴ Kongresas nenustatė, kad domenų vardų suteikimo sistema turi būti privati. Prekybos ministerija (Department of Commerce) delegavo savo funkcijas ICANN, pasiremdama bendrais organizacijos įgaliojimais sudarinėti sutartis. ICANN pavyzdys neįprastas, nes ne pelno organizacija perima Vyriausybei

---

⁷⁹ Petrauskas R. Informacinių technologijų taikymas viešajame administravime.- Vilnius:Lietuvos teisės akademijos Leidybos centras, 2001, P.9.

⁸⁰ Lessig L., Code and other laws of the cyberspace, New York: Basic Books, 1999, P.33.

⁸¹ Ten pat, P.33.

⁸² Ku Farber Cockfield, Cyberspace law, cases and materials, Aspen Law &Business, a division of Aspen publishers, Inc. New York, Gaithersburg, 2002 by Aspen Law and Business, P.183.

⁸³ Civilka M., Lamanuskas T., Osinaitė G. ir kt./ Ats. red. Sauliūnas D., Informacinių technologijų teisė, Vilnius, NVO Teisės institutas, 2004, P.40.

⁸⁴ Bellia, Berman. Cyberlaw: Problems of Policy and Jurisprudence in the Information Age. New York, West Group, 2003, P.365.

suteiktas reguliavimo funkcijas. Nors ICANN ir Prekybos Ministerija teigia, kad ICANN atliekamos funkcijos yra griežtai tik techninio pobūdžio, nes IP numerių paskirstymas – tik standartinis techninis reguliavimas. Tačiau ICANN veikia ir skirtingi susitarimai, kuriuose organizacija dalyvauja, atskleidžia, kad esminė ICANN funkcijų dalis gerokai peržengia vien tik techninių standartų nustatymus. Aukščiausio lygio domenų parinkimas remiantis socialiniu naudingumu iš techniškai kvalifikuotų teikėjų, registratorių verslo modelio nustatymas, ginčų sprendimų procedūrų vykdymas tarp nepatenkintų verslo subjektų ir vartotojų, esminių ir procedūrinių ginčų sprendimo taisyklių kūrimas – nei viena iš šių procedūrų nėra techninių standartų nustatymas.⁸⁵ ICANN – nėra federalinė agentūra, tačiau atlieka domenų vardų registravimo ginčų sprendimo procedūras, kurios neatitinka teisingo proceso principo būtinųjų standartų. Sutikimas naudotis ginčų sprendimo procedūra – savanoriškas, tačiau domeno vardų registruotojai negali būti pripažinti, kol nepriima šių taisyklių, o vartotojai negali užregistruoti domeno vardo, kol nesutinka su ginčų sprendimo sąlygomis.⁸⁶ Todėl sutikimas su ginčų sprendimo procedūra - būtinas domeno vardo įregistravimo proceso etapas. Organizacija atlieka tradicinę vyriausybės funkciją – reguliavimą. Faktas, kad reguliavimo objektas – naujo pobūdžio santykiai - nepaneigia fakto, kad kompetencija reguliuoti elektroninėje erdvėje atsirandančius santykius turi būti valstybės deleguota. Nors Direktorių Tarybos 5 nariai išrinkti interneto vartotojų, rinkimuose dalyvavusiųjų vartotojų skaičius buvo nedidelis. Bet kuriuo atveju kyla klausimas, ar ICANN turi demokratinę teisėtumą atlikti reguliavimo subjekto funkcijas. Savireguliacijos modelio įgyvendinimas neeliminuoja reguliavimo teisėtumo pagrindimo. Valstybė turi įtvirtinti reguliavimo funkcijų delegavimo atitinkamam subjektui faktą.

ICANN įgyvendintas savireguliacijos modelis atskleidžia stiprų priklausomumą ir atskaitingumą valstybei, kurioje ji įsteigta.⁸⁷ Tai sąlygoja faktas, kad Prekybos Ministerija priskyre domenų vardų registravimo funkcijas ne pelno siekiančiai ICANN organizacijai. Tokia sąsaja su valstybės valdymo aparatu atspindi *dalinės savireguliacijos modelį*, kai tik tam tikra dalis funkcijų atliekama savireguliacijos subjektu, kitą dalį paliekant valstybės valdžios institucijoms.

Žmogaus įprotis lyginti nežinomus dalykus su pažįstamais yra neišvengiamas ir labai naudingas.⁸⁸ JAV Bostono koledžo teisės profesorius Alfred C. Yen teigia, kad ICANN kaip karalius feodas skiria virtualiosios erdvės feodą tiems, kurie pasižada sumokėti pinigus ir tvirtai laikytis

⁸⁵ Bellia, Berman. *Cyberlaw: Problems of Policy and Jurisprudence in the Information Age*. New York, West Group, 2003, P.366.

⁸⁶ Ten pat, P.370.

⁸⁷ Lamanuskas T., *Interneto valdymas ir reguliavimas: iššūkiai reguliavimo institucijai, RRT pranešimas, skaitytas 2005 m. balandžio 6 d. Rygoje vykusioje kasmetinėje konferencijoje "Baltic IT&T 2005"*, <http://www.rrt.lt/index.php?-702482597>; priėjimo laikas: 2005-12-01.

⁸⁸ Bellia, Berman. *Cyberlaw: Problems of Policy and Jurisprudence in the Information Age*. New York, West Group, 2003, P.689.

interneto domenų suteikimo taisyklių. ICANN skirsto „virtualią žemę“ (cyberland) į aukščiausio lygio domenus, tokius kaip .com, .edu ir .org. Tada deleguoja jų valdymą aukščiausio lygio domenų valdytojams (pavyzdžiui, JAV VeriSign Global Registry Services), kurie derasi su domenų vardu registratoriais, o jie atitinkamai bendrauja su visuomene. Sukuriama virtualiosios erdvės lordų klasė (cyberlords), kuriai priklauso domenų vardu valdytojai, registratoriai, interneto paslaugų teikėjai, verslininkai, ir kiti, turintys reikšmingų interesų virtualioje erdvėje (cyberland).⁸⁹ Susiformuoja feodalinė visuomenei būdinga vasalų ir baudžiauninkų sistema, kai interesų patenkinimas priklauso nuo aukščiausio kompiuterio operatoriaus, kuris atlieka lordo vaidmenį vasalams ir baudžiauninkams. Feodo internete valdymo galia suteikiama įvertinant faktą, kad interneto valdymas yra per sudėtingas. Virtualiosios erdvės suskirstymas į tam tikras sritis, paskirstant jų valdymą atitinkamiems subjektams primena feodalinę hierarchijos piramidę būdingą viduramžių Europai. Virtualioje erdvėje nėra ginkluotų vasalų ir tokio lygio baudžiauninkų subordinacijos, kokia būdinga viduramžiams.⁹⁰ Tačiau virtualios erdvės reguliavimo ir feodalizmo sulyginimas parodo galimas tokio reguliavimo pasekmes. Vartotojai gali pasijusti per daug kontroliuojami ir išnaudojami savo valdytojų technologiniu požiūriu.

(4) galimybės nurodyti vartotojams, kurios taisyklės bus taikomos - veiksmus virtualioje erdvėje gali atlikti kiekvienas, turintis prieigą prie interneto. Fizinė gyventojų lokalizacija jų elgesiui realiame pasaulyje neturi tokios pat įtakos virtualioje erdvėje. Geografinės sienos, atliekančios svarbų vaidmenį realioje erdvėje, internete neįgauna adekvačios reikšmės, nes jų peržengimas virtualioje erdvėje nėra akivaizdus. Interneto vartotojas dažniausiai nežino, kokios valstybės pagrindiniame kompiuteryje patalpinta jo ieškoma informacija. Vartotojas įgalintas pasiekti bet kurį interneto puslapį, dažnai net nežinant jį talpinančio serverio fizinės dislokacijos vietos.⁹¹ Virtualioje erdvėje suvokimas, kad turėtų būti taikoma tam tikros valstybės jurisdikcija reikalauja specialiųjų žinių, kurių didžioji dalis vartotojų neturi. Geografinių sienų kaip ir skirtingų teisės sistemų įtaka virtualiosios erdvės santykiams mažėja. Vartotojai dažniausiai nei žino, nei rūpinasi pasiekiamu interneto šaltinių fizine lokalizacija.⁹² Tuo tarpu 1996 metais JAV teismas byloje **Playboy Enterprises, Inc. v. Chuckleberry Publishing, Inc.**⁹³ uždraudė Italijos piliečiui tinklapio

---

⁸⁹ Bellia, Berman. Cyberlaw: Problems of Policy and Jurisprudence in the Information Age. New York, West Group, 2003, P. 692.

⁹⁰ Ten pat, P.695.

⁹¹ Štītīlis D., Teisinės atsakomybės pagrindų nustatymo už neteisėtus veikas elektroninėje erdvėje problemos, Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, teisė, Vilnius, 2002, P.5.

⁹² Bellia, Berman. Cyberlaw: Problems of Policy and Jurisprudence in the Information Age. New York, West Group, 2003, P. 109.

⁹³ Ku Farber Cockfield, Cyberspace law, cases and materials, Aspen Law & Business, a division of Aspen publishers, Inc. New York, Gaithersburg, 2002 by Aspen Law and Business, P.122.

www.playman.it savininkui leisti JAV piliečiams tapti tinklapyje talpinamos informacijos abonентаis, nes 1981 metais JAV priimtas įsakymas uždrausti „Playmen“ žurnalų leidimą, spausdinimą, platinimą bei pardavimą Jungtinėse Amerikos Valstijose. Tuo tarpu „Playmen“ žurnalo leidimas Italijoje nebuvo sustabdytas. Teismas įtvirtino, kad informacijos teikėjas Tattilo turi susilaikyti nuo leidimo JAV gyvenantiems vartotojams tapti uždraustos informacijos abonентаis. Įtvirtinama pareiga interneto turinio teikėjui kontroliuoti vartotojų prieigą prie jo teikiamos informacijos. Preziumuojama, kad pats vartotojas gali ir nesuvokti interneto pasiekiamos informacijos prieinamumo galimybes.

Valstybės valdžios subjektai atsakingi už visuomenės santykių reguliavimą, todėl stengiasi perkelti sienų išdėstymo principą į virtualią erdvę, kuris įgyvendinamas prekybos barjerų nustatymu, atitinkamų mokesčių įvedimu. Virtuali erdvė nėra homogeninė teritorija, kurioje informacija sklinda be jokių kliūčių.⁹⁴ Svarbiausia suvokti, kad geografinės valstybių sienos – materialaus pasaulio atributas, o elektroninėje erdvėje turi būti įgyvendintas jį pakeičiantis mechanizmas. Šiuo metu virtualioje erdvėje sienų vaidmenį atlieka specialūs slaptažodžiai, šifravimo mechanizmai, filtravimo technologijos, virtualūs adresai, specialios programinės įrangos reikalavimas, prieigos mokesčiai ir kiti elektroninės erdvės barjerai. Patekimas į vieną ar kitą virtualiosios erdvės plotmę ribojamas jai būdingais virtualiaisiais barjeriais. Elektroninės erdvės transformavimas jau vykdomas. Nedalomas internetas virsta ypatingai išskirstyta zonomis erdve.⁹⁵

Būtina įvertinti faktą, kad vienašališkas valstybės apsisprendimas reguliuoti interneto poveikį jos jurisdikcijoje gali būti neefektyvus dėl elektroninei erdvei būdingų savybių. Lengva ir nebrangu susisiekti su pasaulinio tinklo bendruomene, tačiau brangu ar netgi neįmanoma nustatyti jos geografinės plotmės.⁹⁶

J.P.Barlow Virtualiosios Erdvės Nepriklausomybės Deklaracijoje skelbiamos idėjos nebepriimtinos ir patiems interneto vartotojams. Santykių kontrolės poreikis kyla iš pačių individų. Nepaisant elektroninės erdvės privalumų, jos panaudojimas bendravimui, pasilinksminimui, komercijai ir kitose visuomeninių santykių srityse, sukelia ekonominių, socialinių, teisinių problemų.⁹⁷ Klausimas formuluojamas ne, ar reguliuoti internetą, bet kokia reguliavimo metodika turi būti pasirinkta.

---

⁹⁴ Ku Farber Cockfield, *Cyberspace law, cases and materials*, Aspen Law & Business, a division of Aspen publishers, Inc. New York, Gaithersburg, 2002 by Aspen Law and Business, P.26.

⁹⁵ Bellia, Berman. *Cyberlaw: Problems of Policy and Jurisprudence in the Information Age*. New York, West Group, 2003, P. 425.

⁹⁶ Ten pat, P.102.

⁹⁷ Ten pat, P.5.

Iškyla valstybės valdžios suverenumo klausimas. Ar kiekvienos valstybės valdžia turėtų gauti sutikimą reguliuoti santykius virtualioje erdvėje ir kas tą sutikimą turėtų duoti? Asmenys, veikiantys internete, dalyvavo savo valstybių valdžios rinkimuose, suteikė jai suverenitetą bei patikėjo valstybėje atsirandančių santykių reglamentavimą. Valstybė turi teisę apginti savo piliečių ir joje gyvenančių asmenų teises, net gi, jei jos pažeidžiamos virtualioje erdvėje.

Akivaizdu, kad elektroninėje erdvėje valstybės valdžios legitimumo principas gali būti pritaikytas formuojant atitinkamas interneto erdvės bendruomenes. Interneto bendruomenės valdžia tampa teisėta, nes individai dalyvauja jos formavime. Asmenys, gyvenantys tam tikroje valstybėje tampa bendruomenės dalimi, kurioje vadovaujamosi nusistovėjusiomis elgesio taisyklėmis. Interneto bendruomenių susiformavimas nėra paremtas geografinės jos narių lokalizacijos. JAV Kalifornijos universiteto teisės profesoriaus A. Chander teigimu, internetas padeda sukurti bendruomenės jausmą žmonėms, kurie dalijasi bendrais interesais, net gi jei jie nesidalija bendra gimtąja žeme.⁹⁸ Teoretikė M. Wilson pabrėžia, kad virtualios bendruomenės yra formuojamos ir funkcionuoja virtualioje erdvėje.⁹⁹

Interneto vartotojai savanoriškai jungiasi į *virtualiąsias bendruomenes*, kuriose galioja savitos elgesio taisyklės. Viena iš tokių virtualiosios erdvės bendrijų yra AOL – America On-Line, kurios nariai gali susikurti 5 skirtingus vartotojų vardus ir įgyti 5 skirtingas tapatybes.¹⁰⁰ AOL įdomus tuo, kad jis sukuria savitą taisyklių rinkinį, kurio pagrindu kontroliuoja vartotojų elgesį. Tik AOL valdytojai – savininkai gali kalbėti su visais nariais, nes vartotojai dažniausiai suskirstomi į bendruomenes ne didesnes nei 23 nariai. AOL renka informaciją apie savo narius, kuri vertinga tuo, kad atspindi vartotojų poreikius, pagal kuriuos gali būti formuojama AOL sistema. Bendruomenėje numatyta galimybė plėtotis komerciniams santykiams, todėl AOL valdytojams – savininkams pateikiama realioje erdvėje naudojama informacija, reikalinga finansinėms operacijoms atlikti. Tačiau duomenys renkami apie asmenį kaip apie bendruomenės narį, o ne individualiai. AOL kūrėjai turi informaciją apie dalyvaujantį bendruomenėje vartotoją, tuo tarpu bendruomenės nariams žinoma tik paties asmens susigalvota tapatybė. AOL turi savo taisyklių rinkinį, pagal kurį bendruomenės erdvė formuojama ir kuriam turi paklusti jos nariai. Buvimas bendruomenės nariu pagrįstas savanoriškumo principu, todėl AOL valdytojai – savininkai suinteresuoti sukurti patrauklią erdvę savo vartotojams.

---

⁹⁸ Bellia, Berman. *Cyberlaw: Problems of Policy and Jurisprudence in the Information Age*. New York, West Group, 2003, P.711.

⁹⁹ Ten pat, P.714.

¹⁰⁰ Lessig L., *Code and other laws of the cyberspace*, New York: Basic Books, 1999, P.67.

Virtualių bendruomenių šalininkai anonimiškumą traktuoja kaip privalumą.¹⁰¹ Tačiau asmens noras nuslėpti savo tapatybę virtualioje erdvėje ne visose virtualiose bendruomenėse gali būti įgyvendinamas. Pavyzdžiui, Council Connect bendruomenė, jungianti amerikiečius teisininkus, numato reikalavimą jos nariui nurodyti savo tapatybę, pagal kurią jis identifikuojamas realioje erdvėje. Tokio bendravimo principas pagrįstas tuo, kad teisininkai tampa atsakingi už savo pasakytus žodžius. Tu galvoji, ką sakai ir esi atsargesnis, kad būtum teišus.¹⁰² Asmens reputacija priklauso nuo to, kokius argumentus jis dėsto pateikdamas atsakymus, nes jo vardas virtualioje bendruomenėje atitinka jo vardą realiame pasaulyje. Erdvės architektūra formuoja bendruomenės narių elgesį internete.

Bendruomenės internete formuojasi, o jų reguliavimas priklauso jų kūrėjams, kurie nustato bendruomenės nariams taisykles. Vartotojai jungiasi į bendruomenes komerciniais, profesiniais, bendravimo ir kitais tikslais. Virtualių bendrijų gausa leidžia asmeniui pasirinkti, kokioje erdvėje jis nori veikti, kokiomis taisyklėmis vadovautis, kokia aplinka jam priimtina. Asmuo gali būti daugelio virtualių bendrijų nariu, o gali ir nepriklausyti jokiai interneto bendruomenei. Virtualios bendruomenės traktuojamos ir kaip galimybė panaikinti šiuolaikinei visuomenei būdingą izoliaciją [...].¹⁰³

Galima daryti prielaidą, kad elektroninėje erdvėje virtuali bendruomenė įgauna tam tikrą valstybės išraišką. Interneto bendruomenė įgyja tris valstybei atsirasti būtinus elementus: valdžią, asmenis ir virtualią teritoriją. Minėta ICANN organizacija apjungia jos veikloje dalyvaujančius asmenis, kurie atlieka vaidmenį ICANN valdžios formavime. Akivaizdu, kad teritorija kaip valstybės vienas iš požymių virtualioje erdvėje neįgauna adekvačios reikšmės, nes kaip jau minėta internetas egzistuoja visur ir neturi geografinių ribų būdingų materialiam pasauliui. Tačiau internete naudojami atitinkami prieigos barjerai, kurie atlieka tokį patį vaidmenį, koks realiame pasaulyje priskiriamas geografinėms sienoms.

Prancūzijos interneto savireguliacijos kodekse nurodomas bendruomenių „netiketo“ taisyklių veikimas. Virtualiosios bendruomenės sukuria bendruomenės narių elgesio taisykles, kuriomis turi vadovautis jos nariai. Taisyklių, kurios gali būti žodžiu neišreikštos, nepaisymas lemia nario pašalinimą iš bendruomenės.¹⁰⁴ „Netiketo“ taisyklių sukūrimas prisideda prie interneto turinio reguliavimo problemų sprendimo, nes nariai suinteresuoti dalyvauti bendruomenės veikloje. Todėl

¹⁰¹ Bellia, Berman. *Cyberlaw: Problems of Policy and Jurisprudence in the Information Age*. New York, West Group, 2003, P. 715.

¹⁰² Lessig L., *Code and other laws of the cyberspace*, New York: Basic Books, 1999, P.72.

¹⁰³ Bellia, Berman. *Cyberlaw: Problems of Policy and Jurisprudence in the Information Age*. New York, West Group, 2003, P. 714.

¹⁰⁴ <http://www.selfregulation.info/cocon/coc-fr-01ispa-en.doc>, 2005 09 10.

išvengiama nepadaraus turinio ir nemandagaus elgesio su kitais interneto vartotojais problemų. Tokios neformalios priklausymo bendruomenei sąlygos yra teigiamai vertinamos interneto paslaugų teikėjų, kurie informuoja savo klientus apie „netiketo“ veikimą.

Realiame pasaulyje asmuo taip pat gali jungtis į bendruomenes, kurių nariai įgyvendina bendrus interesus, vadovaujasi jų sukurtomis taisyklėmis. Tapimas bendruomenės nariu yra savanoriškas, pagrįstas bendrų tikslų įgyvendinimo poreikiais. Tačiau realiaame pasaulyje bendruomenė visada yra susieta su valstybe, kurioje veikia ir kurioje ji turi bendruomenės statusą. Virtualioje erdvėje valstybės nėra, nes geografinis valstybių pasiskirstymo modelis internete neturi jokios prasmės. Internetas negali būti suvokiamas kaip materialinė vieta. Tai yra pasaulinis tinklas, kuriame priklausymas bendruomenei reikšmingesnis nei buvimas kurios nors valstybės piliečiu.

Tvirtinimai, kad informacija virtualioje erdvėje nekontroliuojama yra neteisingi ir ateityje jie bus paneigti, nes reguliavimo mechanizmai egzistuoja, tačiau svarbiausia tinkamai juos parinkti ir suformuoti veiksmingą reguliavimo modelį.

Lietuvos interneto reguliavimo analitikai T.Lamanauskas ir D.Sauliūnas teigia, kad internetas ne tik gali būti, bet ir yra reguliuojamas. Kaip kompiuterių tinklų visuma ir duomenų keitimosi technologija, internetas reguliuojamas *techninėmis normomis*. Jas kuria ir nustato informatikos ir programavimo specialistai. Kaip informacinio bendravimo ir žinių sklaidimo priemonė bei neturinti nacionalinių sienų globalinė informacinė erdvė, internetas reguliuojamas *socialinėmis normomis*. Jas nustato visuomenė (internetu bendruomenės), o esant poreikiui – valstybės ir/ar tarptautinės organizacijos.¹⁰⁵ Anot minėtų autorių, techninės normos ir socialinės normos sąveikauja tarpusavyje, nes įtakoja vienos kitų turinį. Autoriai naudojami socialinių normų sąvoka, kuri apima visas elgesio taisykles, kurios skirtos norminti (reguluoti) žmonių tarpusavio santykius ir kurių vykdymas garantuotas santykio dalyvių abipuse nauda, taip pat valstybinio arba visuomeninio poveikio priemonėmis.¹⁰⁶ Teisės normos interneto reguliavime traktuojamos kaip nestabilios, nes internetas modifikuoja tradicinius teisinės sistemos pagrindus. Kontinentinės teisės tradicijos valstybėse teisė kuriama remiantis egzistuojančia situacija, o elektroninėje erdvėje visi teisiniai padariniai tampa nebeaiškūs. Technologinis vystymasis yra neprognozuojamas, todėl teisė nepajėgi numatyti galinčių atsirasti teisinių situacijų.

J.P. Barlow 1996 metais Virtualiosios Erdvės Nepriklausomybės Deklaracijoje pasisakė už absoliutų valstybės nesikišimą į virtualioje erdvėje vykstančius procesus, teigdamas, kad valstybė

---

¹⁰⁵ Civilka M., Lamanauskas T., Osinaitė G. ir kt./ Ats. red. Sauliūnas D., Informacinių technologijų teisė, Vilnius, NVO Teisės institutas, 2004, P.35.

¹⁰⁶ A.Vaišvila, Teisės teorija, Justitia, Vilnius, 2000, P.205.

nėra virtualiosios erdvės dalis ir neturi suvereniteto ten, kur virtuali erdvė egzistuoja.¹⁰⁷ Tačiau T.Lamanausko ir D.Sauliūno teigimu, diskusijų dėl interneto suregulavimo galimybės neturėtų kilti, nes viskas, kas yra žmogaus sukurta, gali būti jo ir sureguliuota.¹⁰⁸

Nepaisant virtualiosios erdvės reguliavimo skeptikų, valstybės atlieka interneto santykių reguliavimą. Byloje **Ligue Contre Le Racisme Et L'Antisemitisme v. Yahoo! Inc.**¹⁰⁹ Prancūzijos teismas nurodė Yahoo! įdiegti rūšiavimo technologiją, kuri uždraustų Prancūzijos teritorijoje esantiems vartotojams pasiekti aukcionus, kuriuose prekiaujama nacių atmintiniais daiktais. Kinijos Respublika blokuoja turinio, kurį valstybės valdžia traktuoja kaip netinkamo, patekimą į jos teritoriją.¹¹⁰ Taigi realus reguliavimas vyksta, tačiau normatyvinės problemos išlieka. Deklaracijoje įkūnytas siekis sukurti humaniškesnę ir teisingesnę pasaulį negu sukūrė valstybės valdžia – sveikintinas, tačiau ar realus? Individai persikėlę į virtualią erdvę neišnyksta realioje. Jie vis dar lieka tam tikros valstybės piliečiais, kurių elgesys reguliuojamas valstybių teisės normomis.

Atsižvelgiant į interneto erdvės savitumą, reguliavimas turi atitikti jos bruožus. Todėl svarstoma savireguliacijos galimybė, kuri, profesorės A. J. Campbell teigimu, grindžiama kaip tinkama reiškiniams, kurių reguliavimui reikalingos specialios techninės žinios.¹¹¹ Internetas – fenomenalus, specialaus reguliavimo poreikį suformavęs reiškinys. Todėl savireguliacijos modelio įgyvendinimas galėtų būti sėkmingas ir efektyvus interneto reguliavimo problemų išsprendimo būdas.

Kuriant virtualios erdvės reguliavimo mechanizmą būtina įvertinti, kurie interneto santykiai gali būti reguliuojami egzistuojančiomis teisės normomis, o kurie reikalauja alternatyvių reguliavimo mechanizmų. Jungtinėse Amerikos Valstijose po Klintono Vyriausybės apsisprendimo įtvirtinti savireguliacijos modelį, buvo priimti įstatymai labiausiai pažeidžiamose srityse: informacijos rinkimas iš vaikų, finansinis privatumas ir sveikatos privatumas.¹¹² T.Lamanauskas ir

---

¹⁰⁷ <http://homes.eff.org/~barlow/Declaration-Final.html>, prieita 2005 10 22

¹⁰⁸ Civilka M., Lamanauskas T., Osinaitė G. ir kt./ Ats. red. Sauliūnas D., Informacinių technologijų teisė, Vilnius, NVO Teisės institutas, 2004, P.36.

¹⁰⁹ Ku Farber Cockfield, Cyberspace law, cases and materials, Aspen Law & Business, a division of Aspen publishers, Inc. New York, Gaithersburg, 2002 by Aspen Law and Business, P.125.

¹¹⁰ Ten pat, P.37.

¹¹¹ Campbell J.A., Self-regulation and the Media, P.714.

<http://www.law.indiana.edu/fclj/pubs/v51/no3/CAMMAC15.PDF>, prisijungimo laikas: 2005 07 12.

¹¹² Campbell A.J., Self-regulation and the media: four years later, programme on comparative media law and policy, Oxford university, March 10 2003.P.2. <http://www.selfregulation.info/iapcoda/030310-campbell.doc>, prisijungimo laikas: 2005-11-19.

D.Sauliūnas teigia, kad materialaus pasaulio įstatymai perkeliama į elektroninę erdvę, jei jų veikimas šioje erdvėje yra įmanomas ir jie nesukelia neigiamų padarinių valstybei.¹¹³

Veikos virtualioje erdvėje nevyksta savaime, jas kontroliuoja realiame pasaulyje gyvenantys asmenys. Atsakomybė už atliekamus veiksmus turi būti numatyta, tiesiog reikalingas tinkamas reguliavimo modelis. Valstybės galia kontroliuoti virtualioje erdvėje vykstančias veikas labai menkai susijusi su geografine teritorija. Tačiau daugelių valstybių atsakas į elektroninių santykių plėtrą prasidėjo nuo pastangų sustabdyti ar sureguliuoti informacijos tėkmę. Valstybėse valdžia stengiasi apsaugoti jos teritorijoje gyvenančius piliečius nuo žalingos informacijos plitimo, tačiau tokia valstybės pozicija iš esmės nėra teisinga, nes ji nekontroliuoja informacijos patekimo į jos teritorijoje gyvenančių asmenų kompiuterius. Informacijos kiekis yra per didelis ir jos sklidimo greitis toks spartus, kad valstybės valdžia nėra pajėgi kontroliuoti šių procesų. Informacijos vienetų patekimo į valstybės teritorijos tinklus kontrolė valstybei per sudėtinga. Tačiau daugelis šalių taiko informacijos filtravimo mechanizmus ir kitas technologijas, kurių dėka apriboja prieigą prie tam tikrų informacijos šaltinių, nustatydamos atitinkamus reikalavimus. Vis dėl to tikėtina, kad valstybės pastangos kontroliuoti virtualioje erdvėje vykstančius procesus nepasiteisins, nes pasaulinis tinklas veikia loginiu principu, o ne geografiniu. Siekimas eliminuoti informacijos nepriklausomumą nuo vietos yra neįgyvendinamas. Lokalizacija nevaidina lemiamojo vaidmens internete atliekamiems santykiams. Kiekviena valstybė galėtų teigti, kad virtualioje erdvėje atliekami veiksmai priklauso jos jurisdikcijai. **Playboy Enterprises, Inc. v. Chuckleberry Publishing, Inc.** byloje JAV teismas pabrėžė, kad pripažinimas, kad teismai turi jurisdikciją visiems interneto informacijos teikėjams turėtų sukrečiantį poveikį visiems interneto vartotojams. Interneto turinio teikėjui negali būti uždrausta teikti informacija atsižvelgiant į faktą, kad tam tikroje valstybėje tokios informacijos teikimas yra uždraustas. Teismas pateikia išvadą, kad internetui turi būti suteikta speciali apsauga, nes tai yra vieta, kurioje viešas diskursas vyksta nepaisant tautybės, religijos, lyties, amžiaus ar bendruomenės padarumo standartų. Tačiau tokia speciali apsauga nereiškia, kad gali būti nepaisoma teismų įsakymų bei draudimų.¹¹⁴

JAV teismai įtvirtina teismų sprendimų privalomumo interneto erdvėje vykstantiems santykiams. Tokiu būdu valstybė per teismus įgyvendina interneto erdvės reguliavimo politiką. Tačiau būtina įvertinti faktą, kad kiekviena valstybė kurdama teisės normas vadovaujasi šalyje

---

¹¹³ Civilka M., Lamanauskas T., Osinaitė G. ir kt./ Ats. red. Sauliūnas D., Informacinių technologijų teisė, Vilnius, NVO Teisės institutas, 2004, P.36.

¹¹⁴ Ku Farber Cockfield, Cyberspace law, cases and materials, Aspen Law & Business, a division of Aspen publishers, Inc. New York, Gaithersburg, 2002 by Aspen Law and Business, P.124.

pripažintomis vertybėmis. Visuomenių skirtumai įtakoja vertybių skirtumus, kurie internete akivaizdūs. Valstybės valdžia neturi ir negali turėti kompetencijos kitų šalių vertybių sistemos atžvilgiu.

Analizuodamas virtualiąją erdvę, JAV teisininkas teoretikas L.Lessig pastebi, kad realiame pasaulyje egzistuoja keturių komponentų reguliavimo sistema, kuri pasireiškia per teisę, socialines normas, rinkas ir architektūrą. Pavyzdžiui, rūkymas susiduria su keturiais apribojimais – teise, socialinėmis normos, rinka, architektūra. Reguliavimo pasikeitimai viename iš jų įtakoja visų reguliavimo pasikeitimus.¹¹⁵

Teisė apibrėžia taisykles, kuriomis individas privalo vadovautis, priešingu atveju jam bus taikomos atitinkamos normose įtvirtintos sankcijos. Teisės užtikrinimo mechanizmas – valstybės prievarta, kuri yra teisėta, nes apsaugo visuomeninius interesus ir garantuoja visuomeninių santykių pusiausvyrą.

Tuo tarpu *socialinių normų* laikymasis užtikrinamas ne valstybės valdžios, bet bendruomenės suinteresuotumu jų laikytis. Socialinis individo pasmerkimas gali turėti didesnes pasekmes nei valstybės nustatomi prievartos mechanizmai. Tokiu būdu socialinės normos reguliuoja visuomeninius santykius, nes įtakoja individų elgesį.

Rinka reguliuoja visuomenę nustatydamą prekių ir paslaugų kainas, kurios lemia individų gyvenimo pobūdį, pasirinkimus. Žinoma rinka neatsiejama nuo teisės ir socialinių normų, kurios yra pagrindas plėtoti rinkai ir prisidėti prie visuomenės reguliavimo mechanizmo. Tačiau ji nustato savitus apribojimus individams ir jų kolektyviniam elgesiui.

Ketvirtasis realiosios erdvės elementas, kuris reguliuoja elgesį yra *architektūra*.¹¹⁶ Materialiame pasaulyje objektų išsidėstymas įtakoja visuomenės elgesio pobūdį. Vokietijos Konstitucinio teismo buvimas ne sostinėje lemia valstybės valdžios įtakos teisminei valdžiai sumažinimą. Atitinkamai valdžios institucijų išsidėstymas Vilniaus miesto centrinėje dalyje turėtų užtikrinti glaudaus institucijų tarpusavio bendradarbiavimo įgyvendinant valstybės valdžią idėją. Realiame pasaulyje vykstantiems įvykiams objektų architektūra turi įtakos ir tokiu principu tampa reguliavimo dalimi. Teisės profesoriaus L.Lessig manymu, šie keturi elementai taip pat sėkmingai gali būti naudojami ir virtualioje erdvėje. Socialinės normos įtakoja virtualiųjų bendruomenių taisykles ir veikimo principus, kainų politika internete įgauna reikšmę, nes priėjimas prie atitinkamos informacijos resursų reikalauja atitinkamo mokesčio, taip pat mokamas bendras

---

¹¹⁵ Lessig L, Code and other laws of cyberspace, New York: Basic Books, 1999, P.87.

¹¹⁶ Ku Farber Cockfield, Cyberspace law, cases and materials, Aspen Law & Business, a division of Aspen publishers, Inc. New York, Gaithersburg, 2002 by Aspen Law and Business.

naudojimosi interneto paslaugomis mokestis. Architektūra virtualioje erdvėje pasireiškia per techninę ir programinę įrangą, kuri nustato elgesio apribojimus. Sukuriamas elektroninis pasiklausymo mechanizmas ir tuo pačiu pradedama naudoti šifravimo technika, reikalaujami slaptažodžiai, atitinkamos programos prieiti prie informacijos. Virtualios erdvės architektūrą L.Lessig įvardija kaip kodeksą, taisyklių rinkinį, kuris yra virtualios erdvės svarbiausioji savybė, kuri nustatys jai specialų reguliavimą.¹¹⁷

Analizuodami teisės profesoriaus L.Lessig siūlomą interneto reguliavimo mechanizmą susiduriame su sąvoka *code* – kuri reiškia kodeksą, taisyklių rinkinį, principus arba simbolių, signalų sistemą. L.Lessig architektūrą, kurią jis realiame pasaulyje įvardija kaip objektų išsidėstymą, virtualioje erdvėje taip pat vadina *code* – kodeksu, taisyklių rinkiniu. Pats autorius tiksliai neapibrėžia, kas konkrečiai yra tas kodeksas, kuris reguliuoja virtualią erdvę. Jeigu tai taisyklės, tai jos turėtų būti teisės ir socialinių normų pakaitalas, tačiau, autoriaus nuomone, kodeksas virtualioje erdvėje veikia kaip objektų išsidėstymas realiame pasaulyje. Be to, kodeksas, ar techninė ir programinė įranga, kuri suformuoja virtualią erdvę tokią, kokia ji yra, susideda iš apribojimų rinkinio, nustatančio elgesio pobūdį. Tuo tarpu L.Lessig knygos „Code and other laws of cyberspace“ pavadinimas suponuoja idėją, kad *code* yra tam tikri virtualios erdvės įstatymai. Galima manyti, kad sąvokoje *code* L.Lessig talpina visa tai, kas reguliuoja elgesį virtualioje erdvėje.

JAV profesoriaus idėjos originalios, įdomios, skatinančios įvertinti virtualios erdvės specifiškumą ir pažvelgti į ją kaip į naują reiškinį, kuris pakeičia daugelį visuomenės gyvenimo aspektų ir sukuria naują pasaulio gyventojų bendravimo mechanizmą. Profesoriaus L.Lessig idėjos pagrindžia faktą, kad internetas turi būti reguliuojamas, tačiau erdvės išskirtinumas reikalauja ir išskirtinio jo reguliavimo. Šiuo atveju interneto reguliavimas atsižvelgiant į reguliuojamo reiškinio specifiką reikalauja technologinių žinių. Subjektai, dalyvaujantys interneto veikimo mechanizmo užtikrinime gali vadovautis pačių sukurtomis elgesio taisyklėmis. Savireguliacija tinkama išeitis, nes valstybė gali nebūti absoliučiai eliminuojama iš reguliavimo mechanizmo, ji tik deleguoja atitinkamas funkcijas specialiomis žiniomis pasižymintiems subjektams. Pavyzdžiui, Anglijos interneto savireguliacijos kodeksas numato pareigą valstybės valdžiai dalyvauti turinio filtravimo ir cenzūravimo procese, kuris vyksta aukščiau vartotojo lygmeniu.¹¹⁸ Tačiau kyla klausimas, kokią statusą įgyja teisė – kaip valstybės reguliavimo įrankis. Kaip ji keičiasi, atsiradus tokiai naujai erdvei? Individų atliekamos veikos įgauna naujas formas, nors dažnai išlaiko tuos pačius veikos tikslus, motyvus. Naujosios technologijos keičia informacijos sukūrimo principus ir kiekius,

---

¹¹⁷ L.Lessig, Code and other laws of cyberspace, New York: Basic Books, 1999, P. 61.

¹¹⁸ <http://www.selfregulation.info/cocon/coc-uk-01ispa-en.doc>, 2005 10 23.

individue santykis su informacija įgauna naują formą. Susiduriama ne vien su didėjančiu informacijos kiekiu, bet ir su naujomis sąveikos su informacija formomis. Naujoji informacinė terpė sukuria naujus ryšius tarp egzistuojančių elementų ir naują teisės ir individo sąveikos sistemą.¹¹⁹ Anot L.Lessig, teisė - vienas iš keturių virtualioje erdvėje veikiančių reguliavimo elementų, kurie sąveikauja tarpusavyje, atlikdami reguliavimo procesą.

Virtualiosios erdvės reguliavimo ypatumų analizės metu išskiriamos tokios teisinės savireguliacijos prielaidos:

- Valstybės valdžios teisėtumo internete susiklostantiems santykiams nebuvimas;
- Virtualiųjų bendruomenių narių savanoriškas paklusimas bendruomenės taisyklėms;
- Teismo sprendimuose įtvirtintas specialios apsaugos interneto erdvei poreikis.

Teisės vaidmens internete analizės metu siekiama apžvelgti klausimus:

- Ar globalaus tinklo atsiradimas yra *naujo mąstymo* apie teisę reikalaujantis reiškinys, ar tai tik egzistuojančių teisės normų pritaikymas naujoms technologijoms?
- Ar teisei reikia suteikti galimybę virtualioje erdvėje vystyti per vietines teises sistemas, ar turi būti sukurtas ir įgyvendintas *atskiras internetui režimas*?
- Ar įmanoma, kad toks vidinis interneto režimas galėtų egzistuoti *atskirai nuo tradicinių materialaus pasaulio teisės sistemų*?
- Kiek *pasikeičia* privačių ir valstybės subjektų santykiai virtualioje erdvėje?

Teisės vaidmuo interneto erdvėje

1903 metais amerikiečiai broliai Wright'ai pasauliui pateikė naują fenomenalų reiškinį – lėktuvą, kuris gali skraidyti. Iki šio įvykio galioję JAV žemės įstatymai pripažino žemės savininkui nuosavybės teises į neribojamą aukščio erdvę, esančią virš žemės sklypo. Atsiradus lėktuvams, atsirado ir poreikis jais naudotis. Teisė į erdvę virš žemės turėjo būti pakeista, nes riboti galimybę skristi buvo neprotinga. Sveikas protas pakeičia idėją.¹²⁰

Skambi L.Lessig knygoje „Free Culture“ naudojama mintis įkūnija pasaulio nuolatinio vystymosi ir tobulėjimo tendenciją. Teisė, kuri tiesiogiai atspindi visuomenės vertybes, gyvenimo būdą, išsivystymo lygį, turi būti ir yra pritaikyta pokyčiams. Ji turi būti modifikuojama vadovaujantis sveiku protu ir atsižvelgiant į egzistuojančius visuomenės poreikius. Būtų buvę

¹¹⁹ Katsh, M.E., Law in a digital world, Oxford: Oxford University Press, 1995, P.93.

¹²⁰ Lessig L., Freeculture, P.2. <http://free-culture.org>.

neracionalu nustatyti skridimo per žemės savininko erdvę mokestį ar uždrausti skraidymus lėktuvu. Atitinkamai interneto, kaip fenomenalaus reiškinių, keičiančio visuomenės bendravimo ypatybes, santykių reglamentavimas turi būti paremtas reiškinių savybėmis. Tam tikros teisės nuostatos gali iš esmės pasikeisti, bet tas pokytis tik atspindės visuomenės išsivystymą, o ne vertybių žlugimą.

Tradiciniu požiūriu teisė – tai socialinė tvarka. Pirmiausia, būtina apsispręsti, kokios teisės normos turi būti taikomos internete atsirandantiems santykiams. Ar egzistuojantys teisės reguliavimo mechanizmai yra veiksmingi atlikti reguliavimą erdvėje, kurios esminė savybė – virtualumas. Ar būtina sukurti naujo pobūdžio institucijas, atsižvelgiant į virtualios erdvės požymius ir galimybes, kurias ji suteikia vartotojams. Apsisprendimas priklauso nuo vertybių, kurias užtikrina teisės normos.

Jeigu teisė į erdvę virš žemės buvo eliminuota atsižvelgiant į išradimo vertingumą visuomenei, tai interneto fenomenalumas ir naudingumas visuomenės gyvenime turėtų sustabdyti neracionalius apribojimus, kurie žlugdytų elektroninės erdvės plėtotę. Santykiai elektroninėje erdvėje vystosi spontaniškai ir nėra nusistovėję kaip realiame fiziniame pasaulyje ir dėl elektroninės formos yra įgavę gana ryškią specifiką.¹²¹

Naujo pobūdžio reguliavimo poreikis kyla dėl interneto erdvei būdingų požymių. JAV teismas byloje **Doe v. 2TheMart.com Inc.** pabrėžė, kad jeigu interneto vartotojai netektų anonimiškumo [...] tai turėtų reikšmingą efektą interneto komunikacijai.¹²² Fizinės atliekamų veiksmų lokalizacijos nebuvimas ir asmens suvokimas, kad jis veikia virtualiame pasaulyje, sukuria išskirtinio reguliavimo būtinybę. Santykių dalyviai tampa virtualūs, pasikeičia santykių pobūdis, todėl turi būti keičiamos ir jų reguliavimo taisyklės.

Egzistuojantis pasaulinis komunikacijų tinklas yra už nacionalinės valdžios kontrolės ribų ir reguliacinės schemos neatitinka jo prigimties ir struktūros. **Origins Natural Resources, Inc. v. Kotler** byloje teismas pažymėjo, kad kai kurie teisės teoretikai įrodinėja, kad internetas taip radikaliai pakeičia komercinius santykius, kad reikalinga nauja analitinė sistema, kuria remiantis būtų nustatomas individualiosios jurisdikcijos konstitucingumas santykiams internete.¹²³

Besąlygiškai aišku, kad internetu atliekami veiksmai turi būti teisiškai reguliuojami, tačiau nei viena valstybė savarankiškai nepajėgtų kontroliuoti interneto kaip visumos. Galima vadovautis mąstymu, kad pasaulinis tinklas tai nauja erdvė, kurioje turi būti sukurtas naujas specialus

---

¹²¹ Štītīlis D, Teisinės atsakomybės pagrindų nustatymo už neteisėtus veikas elektroninėje erdvėje problemos, Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, teisė, Vilnius, 2002, P.21.

¹²² Ku Farber Cockfield, Cyberspace law, cases and materials, Aspen Law &Business, a division of Aspen publishers, Inc. New York, Gaithersburg, 2002 by Aspen Law and Business, P.183.

¹²³ Ten pat, P.64.

reguliavimo mechanizmas, pritaikytas nematerialiajai erdvei. Virtualioji sritis turėtų būti atskirta nuo valstybės reguliavimo realiame pasaulyje, nes tokioje erdvėje vykstantiems procesams turėtų būti sukurta atskira teisė.¹²⁴

Virtualioje erdvėje atliekamos visos veikos, kurios įgyvendinamos ir realiame pasaulyje. Virtualieji vartotojai bendrauja tarpusavyje, atlieka finansines operacijas, naudojami informacija bei užsiima realiame pasaulyje nelegalia veika. Būtina apsispręsti, ar virtualioje erdvėje atliekamos neteisėtos veikos turi būti traktuojamos lygiai taip pat kaip ir realiame pasaulyje. Jeigu veikos virtualumas nepakeičia jos statuso teisiniu požiūriu, tai asmuo, veikdamas virtualioje erdvėje, negali atsiriboti nuo savo valstybės, kurios normos numato jurisdikcijų klausimo sprendimo taisykles. Nacionalinis lokalinių padarinių reguliavimas – teisėta suverenumo išraiška.¹²⁵

Būtina atsakyti į klausimą, ar galima išskirti interneto teisę kaip atskirą teisės šaką, turinčią savitą objektą ir metodą. Švedijos Informacinių technologijų teisės observatorijos pranešime pabrėžiama, kad informacinių ir komunikacinių technologijų teisė (IKTT) apima beveik visas teisės šakas, bet kad jos išskyrimas kaip atskiros teisės šakos būtų prasmingas, ji turi būti susiaurinta ir atribota.¹²⁶ IKTT sukuria „naujos teisės poreikį“, tačiau „naujoji teisė“ turi priklausyti nuo egzistuojančių teisinių požiūrių, teisinių sąvokų ir teisinio reguliavimo. Teisės šakai yra keliami tam tikri reikalavimai: vidinė institutų sistema, bendri šakiniai principai, apibrėžtas reguliavimo dalykas ir savitas reguliavimo metodas.¹²⁷ Jeigu interneto erdvė traktuojama kaip išskirtinė terpė, kuriai egzistuojančios teisės normos negali būti taikomos, tai turi atsirasti naujas reguliavimo mechanizmas. Požiūris grindžiamas faktais, kad virtuali erdvė egzistuoja visame pasaulyje ir virtualiai apjungia visus pasaulio gyventojus. Tokiu būdu plėtojasi virtualūs visuomeniniai santykiai, kurių atlikimo vieta nėra nusakoma, o jų išraiškos formos nėra materialios. Visuomeniniai santykiai, patys savaime nesiskiria nuo tradicinių visuomeninių santykių materialiajame pasaulyje, tačiau priemonės, kurių pagalba jie susiklosto, suteikia jiems pakankamai aiškia specifika.¹²⁸

D.Sauliūno ir T.Lamanausko išskirti teisės šakos reikalavimai šiek tiek skiriasi nuo teisės teorijos prof. A.Vaišvilos išdėstytų savarankiškos teisės šakos atsiradimo sąlygų:

---

¹²⁴ Ku Farber Cockfield, *Cyberspace law, cases and materials*, Aspen Law & Business, a division of Aspen publishers, Inc. New York, Gaithersburg, 2002 by Aspen Law and Business, P.26.

¹²⁵ Ten pat, P.35.

¹²⁶ Seipel P., *Law and Information Technology. Swedish Views*, An anthology produced by the IT Law Observatory of the Swedish ICT Commission, Stockholm, 2002. P.25.

¹²⁷ Civilka M., Lamanauskas T., Osinaitė G. ir kt./ Ats. red. Sauliūnas D., *Informacinių technologijų teisė*, Vilnius, NVO Teisės institutas, 2004., P.29.

¹²⁸ Ten pat., P.29.

- Visuomeninių santykių savitumo laipsnis – informacinių technologijų teisė atitiktų šią sąlygą, nes elektroninė erdvė labai specifiška, jos reguliavimui reikalingos specialiosios technologinės žinios;
- Jų socialinė svarba – informacinių technologijų naudojimo mastai didėja, vis daugiau visuomeninių santykių perkeliama į elektroninę erdvę. Internete besiplėtojančių santykių prigimtis ir tikslai nesiskiria nuo visuomeninių santykių, atsirandančių materialioje erdvėje. Todėl socialinis jų svarbumas akivaizdus;
- Nebuvimas galimybės tuos santykius sureguliuoti jau turimų teisės šakų normomis – egzistuojančių teisės normų taikymas interneto erdvėje yra problematiškas dėl subjektų, informacijos ir pačios erdvės virtualumo;
- Būtinybė taikyti šiai santykių grupei specialų teisinio reguliavimo metodą – subordinacijos metodo pritaikymas internete susiklostantiems santykiams sudėtingas, nes virtuali erdvė yra globali ir nėra valstybės kurios valdžia šioje erdvėje būtų teisėta.

Teisės šakos objektas parodo, kokius santykius apima teisės šakos reguliavimas. Jeigu interneto teisė išskiriama kaip atskira teisės šaka – tai jos objektas turėtų būti apibrėžtas kaip visuomeniniai santykiai, atsirandantys tarp virtualioje erdvėje veikiančių subjektų dėl nuosavybės, dėl autorių teisių pažeidimų, dėl pavojingų veikų ir kitų santykių objektų. Šioje analizės dalyje svarbu pastebėti, kad santykiai kuriuos turėtų reguliuoti interneto teisė skiriasi nuo kitų teisės šakų reguliuojamų santykių tik vienu požymiu – atlikimu virtualioje erdvėje. Interneto santykiai vyksta tarp realybėje gyvenančių asmenų, kurių poreikiai plėtojantis informacinėmis technologijomis gali būti tenkinami ne vien materialioje bet ir virtualioje erdvėje. Kitaip tariant, internetas – nauja vieta įprastiniams santykiams atsirasti. Banko vagystė atliekama informacinių technologijų pagalba turi tokias pačias pasekmes – atsiranda nukentėjęs asmuo, yra nusikaltėlis, padaryta žala. Baudžiamosios teisės teorijoje išskiriamos nusikaltimo sudėties dalys lygiai taip pat gali būti taikomos ir virtualioje erdvėje atliekamoms veikoms. Žinoma, atsiranda nauji veikos atlikimo būdai, nauja vietos sąvoka, naujos priemonės ir įrankiai. Nusikaltimo subjektas – realus materialaus pasaulio asmuo, kurio identifikavimo mechanizmas tampa sudėtingesnis, tačiau jis nėra neįmanomas. Pavyzdžiui, Italijos savireguliacijos kodeksas įtvirtina pareigą vartotojui atskleisti savo tapatybę interneto paslaugų teikėjui, kuris, esant teisėtam teisėsaugos institucijų reikalavimui privalo vartotoją identifikuoti. Vartotojas, vieną kartą atskleidęs savo tapatybę, turi teisę reikalauti pasinaudoti apsaugoto anonimiškumo teise, kuri įgalina jį tinkle naudotis pseudonimu.¹²⁹ Tokia

---

¹²⁹ <http://www.selfregulation.info/cocon/coc-it-01ispa-en.doc>, 2005 10 22.

savireguliacijos mechanizmo nuostata užtikrina galimybę, esant teisės pažeidimui, susieti asmenį su neteisėtos veikos padarymu ir pritaikyti jam atitinkamą sankciją.

Tačiau, ar veikdamas virtualioje erdvėje asmuo išlaiko teisinį ryšį su savo valstybe? Ar pilietybė turi įtakoti vartotojo elgesį internete? Valstybė negali būti absoliučiai eliminuojama iš interneto reguliavimo proceso. Virtualusis asmuo internete gali įgyti daug įvairiausių tapatybių, tačiau būdamas virtualiosios erdvės atstovu, jis visada išlaiko realiame pasaulyje jam suteiktą tapatumą. JAV teismas **Playboy Enterprises, Inc. v. Chuckleberry Publishing, Inc** byloje uždraudė asmenims, gyvenantiems JAV tapti www.playman.it svetainės abonентаis.¹³⁰ Draudimas buvo paremtas ne pilietybės, o gyvenamosios vietos principu. Tačiau jeigu Italijos pilietis vėliau persikelia gyventi į JAV, jam leidžiama išlikti abonentu.

Nereguliuojamos virtualiosios erdvės šalininkas J.P. Barlow 1996 metų Virtualiosios Erdvės Nepriklausomybės Deklaracijoje, kalbėdamas vartotojų vardu, tvirtino, kad virtualioje erdvėje vartotojų tapatybės neturi kūnų, todėl fizinė prievarta jiems negali būti taikoma.¹³¹ Tokiu argumentu autorius pagrindžia idėją, kad nėra jurisdikcijos, kuri galėtų būti taikoma virtualioje erdvėje veikiantiems asmenims. Interneto erdvę asmuo gali palikti išjungdamas kompiuterį ir vėl sėkmingai į ją sugrįžti. Tačiau realios erdvės nariu jis išlieka nuolat. Virtualioje erdvėje atliekami veiksmai įtakoja realiosios erdvės gyvenimą, kurioje veikia realūs asmenys, teisiniu ryšiu susiję su tam tikra valstybe.

Čikagos universiteto teisės profesorius J.L.Goldsmith įvardija tris pagrindines nereguliuojamos virtualiosios erdvės šalininkų klaidas:

1. jie pervertina skirtumus tarp virtualiojoje erdvėje atliekamų sandorių ir tarptautinio pobūdžio sandorių. Abiejų rūšių sandoriuose dalyvauja realiosios erdvės subjektai, kurie veikia atitinkamoje teritorinėje jurisdikcijoje ir gali įtakoti atitinkamos žalos atsiradimą. Valstybė, kurioje atsirado atitinkama žala turi teisėtą interesą reguluoti žalą sukeliančias veikas.
2. šalininkai neatsižvelgia į skirtumą tarp išsipareigojimų nevykdymo teisės ir privalomosios teisės, kuri įgyvendina pagrindinį reguliavimą.
3. jie nepakankamai įvertina tradicinių teisės įrankių ir technologijų išspręsti jurisdikcijos problemas, kurias įtakojo virtualiosios erdvės atsiradimas.¹³²

---

¹³⁰ Ku Farber Cockfield, *Cyberspace law, cases and materials*, Aspen Law &Business, a division of Aspen publishers, Inc. New York, Gaithersburg, 2002 by Aspen Law and Business, P.124.

¹³¹ <http://homes.eff.org/~barlow/Declaration-Final.html>, prieda 2005 10 22.

¹³² Ku Farber Cockfield, *Cyberspace law, cases and materials*, Aspen Law &Business, a division of Aspen publishers, Inc. New York, Gaithersburg, 2002 by Aspen Law and Business, P.27.

JAV teisininkas J.L.Goldsmith teisingai pastebi, kad virtualioje erdvėje susiklostantys santykiai turi tarptautinės privatinės teisės santykių bruožų. Suvereniteto principas leidžia valstybei priimti teisės normas reglamentuoti pačius įvairiausių valstybės viduje susiklostančius santykius. Visi valstybės teritorijoje esantys teisės subjektai turi paklusti jos nustatytai teisinei tvarkai. Valstybės teisinio reglamentavimo galimybės ir galios baigiasi jos sienomis. Tačiau teisiniai santykiai, kuriuose dalyvauja valstybių piliečiai, plėtojasi ir už valstybės ribų.

Lietuvos civilinės teisės profesorius V.Mikelėnas pabrėžia, kad atsiradęs užsienio elementas nepakeičia teisinio santykio esmės – tas santykis ir toliau lieka atitinkamai civilinis, darbo, šeimos ar kitoks privatinės teisės reglamentuojamas santykis.¹³³ Užsienio elementas teisiniam santykiui suteikia tam tikro savitumo, pasireiškiančio būtinumu atsakyti į papildomą klausimą – ar santykis turi būti reguliuojamas vienos ar kelių valstybių teisėje. Atsakymą turėtų pateikti valstybės vidaus teisė. Tokiu principu realiame pasaulyje išsprendžiama jurisdikcijų problema. Koku principu turėtų būti sprendžiamos elektroninės erdvės reguliavimo problemos.

Internetas – elektroniniu pavidalu besireiškiančių santykių, kuriems būdingas virtualumas, erdvė. Pasireiškimo formos naujumą lemia fenomenalaus reiškinio atsiradimas, įtakojęs esminių pokyčių poreikį šiuolaikinėje visuomenėje. Būtina atsižvelgti į faktą, kad ateities kartoms internetas bus elementari visuomenės informavimo terpė. Šiuolaikinė visuomenė turi sukurti elektroninės erdvės reguliavimo principus, kuriais vadovausis ateities kartos.

Valstybė atsakinga už tarptautinių santykių reguliavimą, nes ji atsakinga už savo piliečių teisių gynimą. Tarptautinių santykių rezultatai tiesiogiai įtakoja atitinkamas valstybes ir jose gyvenančius asmenis. Virtualioje erdvėje atliekamos veikos, sudarinėjami sandoriai turi poveikį virtualiesiems asmenims ir valstybėms, kuriose jie veikia. Jurisdikcijos klausimas galėtų būti sprendžiamas pagal neteisėtos veikos žalos atsiradimo vietą. Jeigu virtualioje erdvėje atliekama veika sukelia žalą, atsakomybė turėtų kilti pagal padarinių atsiradimo vietos teisę.

Teisė simboliškai atspindi ir įtvirtina gilius kultūrinius požiūrius, baimes ar įsitikinimus.¹³⁴ Tai ne tik teisingumo vykdymo instrumentas, bet ir sudėtinė socialinės jėgos dalis, kuri socialiniams santykiams suteikia formą, prasmę ir apibrėžia elgesio kategorijas. Teisė negali būti traktuojama kaip išorinė, normatyvinė įtaka nepriklausomiems, vykstantiems santykiams.¹³⁵ Ji egzistuoja socialinėje tikrovėje ir nuolat mūsų patirtims suteikia prasmę.

---

¹³³ Mikelėnas V., Tarptautinės privatinės teisės įvadas, Justitia, Vilnius, 2001, P.15.

¹³⁴ Bellia, Berman. Cyberlaw: Problems of Policy and Jurisprudence in the Information Age. New York, West Group, 2003, P. 684.

¹³⁵ Ten pat, P. 683.

Teisės profesoriaus L.Lessig nuomone, internetas atskleidžia laisvo priėjimo prie informacijos resursų svarbą naujovių atsiradimui ir kūrybiškumui. Tiems, kurie įrodinėja, kad kontrolė atsiradusioms naujovėms yra būtina ir, kad didesnė kontrolė paskatins naujovių atsiradimą, internetas yra tinkamiausias atsakymas.¹³⁶ Virtuali erdvė atskleidžia laisvės vertybės svarbą. Interneto architektūros pasikeitimai - teisiniai ir techniniai – atima pagrindinę jo savybę. Todėl teisė turi prisitaikyti prie interneto atsiradimo įtakotų procesų. Socialinė tvarka turi būti užtikrinta, apsaugomos pagrindinės vertybės, tačiau paliekama laisvė patiems internete dalyvaujantiems subjektams dalyvauti virtualiosios erdvės reguliavimo procese. Savireguliacija, paremta faktinėmis ir teisinėmis prielaidomis, galėtų būti efektyvi interneto laisvės išsaugojimo priemonė.

---

¹³⁶ Bellia, Berman. Cyberlaw: Problems of Policy and Jurisprudence in the Information Age. New York, West Group, 2003, P. 722.

Interneto savireguliacijoje dalyvaujantys subjektai

Interneto rinka susideda iš daugelio dalyvių, veikiančių įvairiose pasaulio šalyse. Turėtų būti skatinama konkurencija ir atsisakoma pavienio reguliavimo. Lietuvos Ryšių reguliavimo tarnybos direktoriaus pavaduotojo T.Lamanausko pranešime „Interneto valdymas ir reguliavimas: iššūkiai reguliavimo institucijai“ teigiama, kad Lietuvoje nėra aiškios atskirties tarp transportavimo ir turinio.¹³⁷ Tiek turinys, tiek ir jo pateikimas susiję su jurisdikcijos ir vartotojų apsaugos problemomis. Būtina detali interneto savireguliacijoje dalyvujančių subjektų teisinio statuso analizė.

Interneto paslaugų teikėjo statusas

Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2000/31/EB nustatyta, kad paslaugų teikėjas – tai bet kuris fizinis ar juridinis asmuo, teikiantis informacinės visuomenės paslaugą.¹³⁸ Jungtinių Amerikos Valstijų teismas byloje **Gutnick v. Dow Jones & Co.** įvardijo tris internetu teikiamas paslaugas: pirma - „push service“ – elektroninio pašto paslauga, antra – Usenet metodas – asmuo gauna informaciją, sutikdamas su interneto paslaugų teikėjo (IPT) sąlygomis – pvz. mokestis už paslaugas, ir trečioji, World Wide Web paslauga.¹³⁹ Informacinės visuomenės paslaugų teikėjas už informaciją neatsako tik tada, kai jo veikla apsiriboja eksploatavimo techniniu procesu ir prieigos prie ryšių tinklo, kuriuo perduodama arba kuriame laikinai saugoma trečiųjų šalių suteikta informacija, suteikimu tik tam, kad perdavimas būtų efektyvesnis, – ši veikla yra techninio, automatinio ir pasyvaus pobūdžio, o tai reiškia, kad informacinės visuomenės paslaugų teikėjas neturi žinių apie perduodamą arba saugomą informaciją ir negali jos kontroliuoti.¹⁴⁰

¹³⁷ Lamanauskas T., Interneto valdymas ir reguliavimas: iššūkiai reguliavimo institucijai, RRT pranešimas, skaitytas 2005 m. balandžio 6 d. Rygoje vykusioje kasmetinėje konferencijoje "Baltic IT&T 2005", <http://www.rrt.lt/index.php?-702482597>, paskutinį kartą prieita: 2005 12 01.

¹³⁸ Parlamentas ir Taryba 2000 m. birželio 8 d. priėmė Direktyvą 2000/31/EB dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teisinių aspektų vidaus rinkoje (Elektroninės komercijos direktyva) // <http://www3.lrs.lt/c-bin/eu/preps2?Condition1=22359&Condition2=>, prisijungimo laikas: 2005-12-01.

¹³⁹ Ku Farber Cockfield, Cyberspace law, cases and materials, Aspen Law & Business, a division of Aspen publishers, Inc. New York, Gaithersburg, 2002 by Aspen Law and Business, P.117.

¹⁴⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 rugsėjo 19d. nutarimas "Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. kovo 5 d. nutarimu Nr. 290 "Dėl viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos patvirtinimo" patvirtintos viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos 12, 14 ir 16 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 53 straipsnio 1 daliai (2000 m. rugpjūčio 29 d. redakcija) // Valstybės žinios. 2005, Nr.113-4131

Pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 kovo 5 d. nutarimą Nr. 290 "Dėl viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos patvirtinimo" informacijos prieglobos paslaugų teikėjas – tai asmuo, faktiškai teikiantis interneto tinklapių prieglobos (angl. *hosting*) viešo naudojimo kompiuterių tinkluose paslaugas. Pagal šį punktą „tinklo paslaugų teikėjas“ – tai Lietuvos Respublikoje įregistruotas juridinis asmuo, teikiantis informacijos perdavimo viešo naudojimo kompiuterių tinklais arba prieigos prie šių tinklų paslaugas.¹⁴¹ Konstatuotina, kad ginčijamose informacijos platinimo tvarkos nuostatose nurodyti subjektai – informacijos prieglobos paslaugų teikėjas ir (arba) tinklo paslaugų teikėjas – negali būti tapatinami su Visuomenės informavimo įstatymo 53 straipsnio 1 dalyje (2000 m. rugpjūčio 29 d. redakcija) nurodytais subjektais – viešosios informacijos rengėju ir (arba) platintoju.¹⁴² Įstatymas atskiria paslaugų teikėjo veiklą nuo informacijos teikėjo. Atsakomybė tarp jų padalinama atitinkamai pagal subjektų atliekamas funkcijas. Užsienio šalių savireguliacijos kodeksuose įtvirtinamas atribojimas tarp paslaugas teikiančio subjekto, suinteresuoto technine paslaugos kokybe ir tarp turinį teikiančio, kuris atsakingas už turinio kokybę. Interneto paslaugų teikėjas gali būti įpareigotas pranešti apie aptiktus turinio pažeidimus, tačiau atsakomybė už turinį tenka informacijos teikėjui.

Jungtinėse Amerikos Valstijose sukurta MAPS (Mail Abuse Prevention Systems) ne pelno siekianti organizacija, kuri interneto paslaugų teikėjams sudaro juoduosius sąrašus, identifikuojančius nepageidaujamo elektroninio pašto šaltinius.¹⁴³ Interneto paslaugų teikėjai užsisako organizacijos juodąjį sąrašą ir, naudodamiesi jame pateikiama informacija, blokuoja nepageidaujamo elektroninio pašto siuntimą. Ši organizacija informuoja vartotojus apie tokias veikas, siūlo sankcijas pažeidėjams – bendravimo nutraukimą. Dalyvavimas MAPS atliekamoje veikloje grindžiamas savanoriškumo principu ir nėra sankcionuotas valstybės valdžios. Įgyvendinamas plačiąja prasme suvokiamas savireguliacijos modelis, kai privatūs subjektai savo iniciatyva kuria internete taikomas reguliavimo taisykles ir užtikrina jų laikymąsi socialinės kontrolės priemonėmis.

---

¹⁴¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 kovo 5 d. nutarimas Nr. 290 "Dėl viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos patvirtinimo"//Valstybės žinios, 2003 Nr.24-1002.

¹⁴² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 rugsėjo 19d. nutarimas "Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. kovo 5 d. nutarimu Nr. 290 "Dėl viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos patvirtinimo" patvirtintos viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos 12, 14 ir 16 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 53 straipsnio 1 daliai (2000 m. rugpjūčio 29 d. redakcija)// Valstybės žinios. 2005, Nr.113-4131

¹⁴³ Bellia, Berman. Cyberlaw: Problems of Policy and Jurisprudence in the Information Age. New York, West Group, 2003, P. 383. Papildoma informacija apie MAPS veikimą <http://mail-abuse.org/rbl/candidacy.html>

Palankios bendravimo terpės sukūrimu suinteresuoti AOL valdytojai, siekdami apsaugoti savo vartotojus nuo Cyber Promotions privačios kompanijos siunčiamų neprašytų reklaminių elektroninių laiškų, surinko visus nepageidajamus elektroninius laiškus ir persiuntė atgal Cyber Promotions interneto paslaugų teikėjui turėdami tikslą išvesti iš rikiuotės teikėjo veiklą. Byloje **Cyber Promotions, Inc. v. America Online, Inc.**¹⁴⁴ analizuojamas klausimas, ar pagal JAV Konstitucijos pirmąją pataisą, viena privati kompanija turi teisę siųsti nepageidajamus reklaminius elektroninius laiškus kitos privačios kompanijos abonentams ir, ar privati kompanija gali blokuoti tokius laiškus, kad jie nepasiektų jos abonentų. Internetas suteikia galimybę platinti didelius kiekius informacijos, tačiau nenumato, bent jau kol kas, jokių priemonių kontroliuoti tokios informacijos sklidimą. Todėl, valstybei nedalyvaujant informacijos kontroliavimo procese, privatus paslaugų teikimo subjektas turi teisę apsaugoti savo abonentus nuo nepageidajamų reklaminių elektroninių laiškų internete. Byloje įtvirtinama interneto paslaugų teikėjo teisė kontroliuoti informaciją, kurią gauna jo abonentai. Tokiu būdu interneto paslaugų teikėjai dalyvauja informacijos internete sklidimo kontrolės procese ir įsitraukia į savireguliacijos procesą. Byla įdomi tuo, kad analizuojamas interneto paslaugų teikėjų statusas. JAV Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad konstitucinė žodžio laisvė garantuojama, tik jei ją apriboja federalinė ar valstijų valdžia.¹⁴⁵ AOL yra privati kompanija, kurios veikloje vyriausybė jokiais formomis nedalyvauja. Nors šios kompanijos elektroninio pašto paslauga yra vieša ir prieinama interneto vartotojams, jos nuosavybė nėra valstybinė ir ji neatlieka jokių valstybės subjekto funkcijų. Todėl turi teisę apriboti gaunamą informaciją, saugodama savo abonentų interesus. Akivaizdu, kad teismas palaiko interneto savireguliacijos idėją.

Bostono koledžo teisės profesorius Alfred C. Yen, prilyginantis internete susiklostančius santykius viduramžių Europos feodaliniams santykiams, interneto paslaugų teikėjus vadina virtualiaisiais lordais (cyberlords), kurie parduoda prieigą prie interneto.¹⁴⁶ IPT suteikia prieigą vartotojui prie interneto, elektronini pašto dėžutę ar tinklapio saugojimo paslaugą. Interneto paslaugų teikėjas kontroliuoja vartotojo buvimą virtualioje erdvėje nuo vartotojo prisijungimo momento.¹⁴⁷

Užsienio šalių interneto savireguliacijos kodeksuose interneto paslaugų teikėjai dalyvauja kodekso taisyklių rengimo procese, užtikrina jų laikymąsi, informuoja vartotoją apie filtravimo

---

¹⁴⁴ Bellia, Berman. *Cyberlaw: Problems of Policy and Jurisprudence in the Information Age*. New York, West Group, 2003, P. 371.

¹⁴⁵ Ten pat, P. 372.

¹⁴⁶ Ten pat, P. 692.

¹⁴⁷ Ten pat, P. 693.

įrangos taikymą, suteikia prieigą prie interneto. Anglijos savireguliacijos kodekse interneto paslaugų teikėjui įtvirtinamos tokios pareigos: informuoti vartotoją apie filtravimo įrangą, naudoti spam'ų programinę įrangą, kad būtų apsaugotas vartotojas, išlaikyti 24 valandų kontaktą su vartotoju, bendradarbiauti kovoje su piratavimu.¹⁴⁸ Italijos savireguliacijos kodeksas įvirtina pareigą interneto paslaugų teikėjams suteikti informaciją vartotojams apie galimybes ir būdus pranešti kompetentingoms institucijoms apie neteisėtą ir žalingą turinį internete, nurodyti vartotojams, kuriais užtikrinamas privatumas elektroninėje erdvėje.¹⁴⁹ Norvegijos savireguliacijos kodekse įtvirtinama interneto paslaugų teikėjo teisė sustabdyti informacijos teikėjo veiklą, jei teikiama informacija yra neteisėta.¹⁵⁰ Prancūzijos savireguliacijos taisyklėse įtvirtinta pareiga interneto paslaugų teikėjams nagrinėti vartotojų skundus dėl neteisėto turinio patalpavimo internete.¹⁵¹

Akivaizdu, kad interneto paslaugų teikėjų veikla orientuota į saugios prieigos prie interneto sukūrimą vartotojui. Be to, interneto paslaugų teikėjų asociacijos išrenka komisiją ar tarybą, kuri kaip neteisminė instancija nagrinėja vartotojų skundus. Užsienio šalių savireguliacijos kodeksuose interneto paslaugų teikėjai atribojami nuo turinio teikėjų. Lietuvoje turėtų būti pasirinkta adekvati pozicija.

Interneto turinio teikėjo teisės ir pareigos

Byloje **Reno v. American Civil Liberties Union**¹⁵² teismas pripažino, kad nėra efektyvių būdų informacijos internete siuntėjui apsaugoti priėjimą prie nepilnamečiams žalingos medžiagos neuždraudžiant prieigos suaugusiems. Nėra atitinkamų priemonių nustatyti vartotojo, besinaudojančio elektroniniu paštu, pokalbių svetainių paslaugomis, amžiaus. Be to nekomerciniams turinio teikėjams būtų per brangu naudoti technologiją, kuri patvirtintų, kad vartotojai yra pilnamečiai. Elektroninė erdvė sukuria galimybę vartotojui nuslėpti savo tapatybę. Žinoma, internetas atspindi tam tikras geografijos formas: egzistuoja uždaros pokalbių svetainės ir tinklapiai prie kurių prieiga yra apribota. Realiame pasaulyje sutinkami geografiniai barjerai elektroninėje erdvėje įgauna naują pavidalą. Elektroninė erdvė vis labiau reguliuojama ir tampa fizinio pasaulio prototipu. Tačiau šiuo metu vartotojas elektroninius laiškus siunčia ir gauna neatskleisdamas savo tapatybės ir priėjimas prie atitinkamų žinučių nėra apribojamas atsižvelgiant į vartotojo amžių.

¹⁴⁸ <http://www.selfregulation.info/cocon/coc-uk-01ispa-en.doc>, 2005 10 23.

¹⁴⁹ <http://www.selfregulation.info/cocon/coc-it-01ispa-en.doc>, 2005 10 22.

¹⁵⁰ <http://www.selfregulation.info/cocon/coc-no-01isp-en.doc>, 2005 12 01.

¹⁵¹ <http://www.selfregulation.info/cocon/coc-fr-01ispa-en.doc>, 2005 10 03.

¹⁵² Bellia, Berman. *Cyberlaw: Problems of Policy and Jurisprudence in the Information Age*. New York, West Group, 2003, P. 420.

Interneto turinio teikėjai pradėjo dalinti elektroninę erdvę naudodamiesi „gateway“ (iš anglų k.-tinklo procesorius¹⁵³) technologija.¹⁵⁴ Interneto vartotojai, norėdami pasiekti atitinkamą informaciją, turi pateikti tam tikrus duomenis apie save, pavyzdžiui, kreditinės kortelės numerį. Tačiau tokia technologija kol kas nėra prieinama visiems interneto turinio teikėjams ir tik dabar tampa technologiškai įmanoma pritaikyti pokalbių svetainėse. Akivaizdu, kad technologinis progresas vyksta nuolat, todėl savireguliacija – tinkamiausia priemonė tuos pokyčius sekti ir atitinkamai į juos reaguoti.

Būtina atsižvelgti į faktą, kad turinio blokavimo programinė įranga gali neigiamai paveikti turinio kūrėjų interesus. Pavyzdžiui, Jungtinėse Amerikos Valstijose įsteigta Interneto Turinio Atrankos Platforma (Platform for Internet Content Selection – PICS) sukūrė SafeSurf turinio vertinimo sistemą, kai turinio teikėjas pats įvertina savo informaciją. Autoriui tokia sistema būtų naudinga, tačiau jis turi paklusti vertinimo algoritmams ir taisyklėms. Todėl J.Wallace norėdamas įvertinti savo straipsnį apie Holokaustą susidūrė su problema kuriai kategorijai jį priskirti. Straipsnyje yra aprašomas smurtas, kuris buvo daromas koncentracijos stovyklų kalinių lytiniams organams.¹⁵⁵ Turinio vertinimo sistema, kurią įdiegė PICS straipsnio autoriui leido pasirinkti iš dviejų alternatyvų – darbą įvertinti kaip tinkamą bet kokio amžiaus auditorijai ar priskirti jį bendrai moterų pornografijos puslapių kategorijai.

Susiduriama su turinio rūšiavimo sistemos kūrimo problemomis. Kūrėjas turi išskirti kategorijas, kurioms būtų tinkamos turinio teikėjui pasirinkti. Minėtas atvejis iliustruoja situaciją, kai istoriškai naudinga informacija, galinti pakenkti nepilnamečiams, pagal siūlomas kategorijas turi būti priskiriama savo prigimties neatitinkančiai kategorijai. Turinio rūšiavimo sistema bus naudinga ir veiks internete, jei turinio teikėjai bus suinteresuoti ją taikyti. Todėl sistemos tobulinimas ir tikslių kategorijų priskyrimas, prisidėtų prie interneto erdvės reguliavimo turinio prasme. Problema auga didėjant paslaugų auditorijos įvairiapusiškumui: kuo įvairesnė auditorija, tuo daugiau kategorijų rūšiavimo sistema turi apimti, kad pateisintų skirtingus vartotojų interesus.¹⁵⁶

Turinio teikėjais gali būti tiek komerciniai, tiek ir ne komerciniai subjektai. Akivaizdu, kad komerciniai subjektai dalyvaus bet kokioje rūšiavimo sistemoje, nes tik surūšiuoti tinklapiai bus atrenkami, vadovaujantis filtravimo programine įranga. Preziumuojama, kad ateityje tokia įranga

---

¹⁵³ Valatkienė R., Kudirka Z., Informatika. Keturkalbis terminų žodynas, Vilnius, 1999, P.275.

¹⁵⁴ Bellia, Berman. Cyberlaw: Problems of Policy and Jurisprudence in the Information Age. New York, West Group, 2003, P.425.

¹⁵⁵ Bellia, Berman. Cyberlaw: Problems of Policy and Jurisprudence in the Information Age. New York, West Group, 2003, P.432. Plačiau apie tai, <http://www.spectacle.org/cda/rate.html#report>.

¹⁵⁶ Bellia, Berman. Cyberlaw: Problems of Policy and Jurisprudence in the Information Age. New York, West Group, 2003, P.433.

bus plačiai naudojama, ypač vaikų apsaugai nuo žalingo turinio. Nerūšiuotoji interneto turinio dalis, liks nepasiekiamą. Todėl turinio teikėjas turėtų būti suinteresuotas priskirti savo informaciją tam tikrai kategorijai. Masinis blokavimo programinės įrangos naudojimas pašalins daug individualių pasisakymų ir paliks vartotojui informaciją, kurią bus įvertinę ir surūšiuavę komercinė veiklą atliekantys subjektai.

Anglijos savireguliacijos kodeksas taikomas tik interneto paslaugų teikėjams. Tuo tarpu Italijos kodekse įtvirtinama atsakomybė turinio teikėjui už teikiamos informacijos teisėtumą.¹⁵⁷ Informacijos teikėjui turi informuoti apie informacijos žalingą pobūdį, kad būtų galima jo išvengti. Iliustruojamuoju pavyzdžiu galima pateikti Yahoo! pokalbių svetainę, į kurią besiregistruojantis vartotojas informuojamas, kad galimas susidūrimas su žalingo pobūdžio turiniu.

Vartotojo vaidmuo savireguliacijos procese

J. P. Barlow 1996 metų, Virtualiosios Erdvės Nepriklausomybės Deklaracijoje, kalbėdamas vartotojų vardu, tvirtina, kad virtualioje erdvėje vartotojų tapatybės neturi kūnų, todėl fizinė prievarta jiems negali būti taikoma.¹⁵⁸ Autorius pabrėžia, kad laisvė rinktis yra didžiausias interneto privalumas. Tačiau elektroninėje erdvėje vartotojais tampa ne tik suvokiantys turinio kokybę bei žalingumą asmenys, bet ir nepilnamečiai, kurių savarankiškas apsisprendimas gali būti paremtas nepatyrimu, informacijos stoka. Turėtų būti atsižvelgta į tai, kad ne kiekvienas interneto pasauliui sukurtas produktas yra skirtas naudotis vaikams.¹⁵⁹ Todėl vartotojus, ypač nepilnamečius, būtina apsaugoti nuo internetu platinamos žmogaus fizinei, psichinei ir dvasinei būklei žalingo turinio informacijos.¹⁶⁰ Ribojama viešoji informacija gali būti pateikiama elektroninėse visuomenės informavimo priemonėse arba kituose interneto tinklapiuose tik tinkamai pažymėta, kaip numatyta neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos žymėjimo, garso ir

---

¹⁵⁷ <http://www.selfregulation.info/cocon/coc-it-01ispa-en.doc>, 2005 10 22.

¹⁵⁸ Virtualios Erdvės Nepriklausomybės Deklaracija, <http://homes.eff.org/~barlow/Declaration-Final.html>, prisijungimo laikas: 2005 12 01.

¹⁵⁹ Europos Parlamento ir Tarybos Sprendimas Nr.864/2005/EB, Europos Sąjungos oficialus leidinys, 2005, L 149/1.

¹⁶⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 rugsėjo 19d. nutarimas "Dėl viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos patvirtinimo" patvirtintos viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos 12, 14 ir 16 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 53 straipsnio 1 daliai (2000 m. rugpjūčio 29 d. redakcija)// Valstybės žinios. 2005, Nr.113-4131

vaizdo priemonių sistemos apraše, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 2 d. nutarimu Nr. 681 (Žin., 2004, Nr. 89-3281).

JAV Aukščiausiasis Teismas byloje **Prince v. Massachusetts**¹⁶¹ pabrėžė, kad valstybė turi interesą apsaugoti vaikų gerovę ir prižiūrėti, kad jie būtų ginami nuo piktnaudžiavimų ir taptų laisvais bei nepriklausomais tinkamai išsivysčiusiais žmonėmis ir piliečiais. Vienas iš valstybės intereso patenkinimo variantų – vartotojo dalyvavimas elektroninėje erdvėje patalpinto turinio įvertinimo ir atrankos procese. Daugelyje valstybių egzistuoja teisės normos, reglamentuojančios nepilnamečių apsaugą nuo žalingos informacijos sklaidimo visuomenės informavimo priemonėmis. Lietuvoje 2002 metais priimtas dėl Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas Nr. IX-1067.¹⁶²

Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad internetas neįsiveržia į individų namus ir neatsiranda kompiuterio ekrane savaime kaip pavyzdžiui televizija ir radijas. Vartotojai retai susiduria su turiniu atsitiktinai.¹⁶³ Turinio prasme internete vartotojas pats dalyvauja informacijos pasiekimo procese. Ši dinaminė bendravimo terpė apima ne tik tradicines spausdinimo ir naujienų teikimo paslaugas, bet ir audio, video bei interaktyvaus dialogo paslaugą. Turinys internete toks įvairiapusiškas kaip žmogaus mąstymas.¹⁶⁴ Todėl interneto filtravimo įranga – tinkama išeitis vartotojui savarankiškai apsisaugoti nuo žalingo turinio.

Interneto savireguliacijos kodeksas Anglijoje įtvirtina *vartotojo informavimo* apie interneto turinio filtravimo technologijas principą.¹⁶⁵ Pagal Italijos savireguliacijos kodeksą interneto paslaugų teikėjai įsipareigoja aprūpinti vartotoją informacija apie filtravimo programinės įrangos metodus ir priemones.¹⁶⁶ Kodeksų kūrėjų tikslas - įtraukti vartotojus į savireguliacijos procesą - prisideda prie interneto turinio reguliavimo problemų sprendimo. 2005 gegužės 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos sprendimu, patvirtinančiu ilgametę Bendrijos programą, skatinančią saugesnį naudojimąsi internetu ir naujomis interneto technologijomis, konstatuojama, kad vis dar reikia praktinių priemonių, skatinančių pranešti apie neteisėtą turinį tiems, kurie gali imtis dėl to veiksmų, įgalinančių filtravimo technologijų veikimo įvertinimą ir šių technologijų palyginimą, skleidžiančių

---

¹⁶¹ Bellia, Berman. *Cyberlaw: Problems of Policy and Jurisprudence in the Information Age*. New York, West Group, 2003, p. 395.

¹⁶² Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas// Valstybės žinios, 2002, Nr. 91-3890.

¹⁶³ Bellia, Berman. *Cyberlaw: Problems of Policy and Jurisprudence in the Information Age*. New York, West Group, 2003, P.417.

¹⁶⁴ Bellia, Berman. *Cyberlaw: Problems of Policy and Jurisprudence in the Information Age*. New York, West Group, 2003, P.417.

¹⁶⁵ <http://www.selfregulation.info/cocon/coc-uk-01ispa-en.doc>, 2005 10 23.

¹⁶⁶ <http://www.selfregulation.info/cocon/coc-it-01ispa-en.doc>, 2005 10 24.

geriausią praktiką, skirtą elgesio kodeksams, apimantiems visuotinai sutartas elgesio taisykles, informuojančių bei šviečiančių tėvus ir vaikus apie tai, kaip geriausia saugiai pasinaudoti naujų interneto technologijų galimybėmis.¹⁶⁷ Bendrijos lygiu įtvirtinama vartotojo informavimo ir dalyvavimo interneto turinio kontrolės procese svarba. Atsižvelgiant į veiksmų taikymo srities ir poveikio europinį pobūdį, tokia pozicija skatina Europos Sąjungos valstybėse savireguliacijos kodeksų atsiradimą.

Žodžio laisvės šalininkai filtravimo programinę įrangą traktuoja kaip dilemos dėl nepadoraus turinio reguliavimo sprendimą, kuris įgalina suderinti žodžio laisvės principą su vaikų apsauga.¹⁶⁸ Interneto filtravimo įranga suteikia galimybę vartotojams *blokuoti priėjimą* prie jų požiūriu žalingos informacijos. Tačiau reikia įvertinti faktą, kad turinio blokavimo programinė įranga tinkamai veiks tik, jei visi tinklapiai bus surūšiuoti.¹⁶⁹ Kategorijų išskyrimo problema, mokestis už turinio įvertinimą, laiko sąnaudos įtakoja didelės dalies nerūšiuoto turinio egzistavimą internete. Tokiu būdu vartotojas net nežinos, kokia informacija nuo jo blokuojama. Informacinių technologijų specialisto Nicholas Negroponte spėjimu, ateityje mes galėsime internete susikurti „Kasdienis Aš“ programą („Daily Me“), kuri mums pateiks tik asmeniniams poreikiams pritaikytas žinias, informaciją ir požiūrius, kuriuos mes būsim iš anksto sau pasirinkę.¹⁷⁰ Naujosios informacinės technologijos įgalins vartotoją susikurti savąją terpę internete. Informacija ir paslaugos internete bus griežtai sugrupuotos pagal vartotojų poreikius. Galimybė naršyti „nežinioje“ bus vis labiau eliminuojama.

Tėvams turinio filtravimo technologija naudinga apsaugoti savo vaikus, darbdaviams filtravimas užtikrina darbuotojų darbo našumą, o viešosios bibliotekos pasirūpina, kad bendruomenės nariai nepatektų į žalingos informacijos puslapius. Amerikos Bibliotekų Asociacija laikosi pozicijos, kad bibliotekos turi suteikti neribojamą prieigą prie visų informacijos šaltinių ir blokavimo programų naudojimą traktuoja kaip cenzūrą.¹⁷¹ Byloje **United States v. American Library Association, Inc.**,¹⁷² teismas pabrėžė, kad viešosios bibliotekos atlieka vertingą misiją prisidėdamos prie mokymosi ir kultūrinio švietimo. Tokių įstaigų tikslas patenkinti bendruomenės interesus, todėl bibliotekose patalpinta įvairaus pobūdžio informacija. Bibliotekos tradicinis vaidmuo – atrinkti bendruomenei pateikiamą informaciją atsižvelgiant į jos tinkamumą ir

---

¹⁶⁷ http://europa.eu.int/information_society/activities/sip/docs/prog_decision_2005/sip_decision_2005_lt.pdf

¹⁶⁸ Bellia, Berman. *Cyberlaw: Problems of Policy and Jurisprudence in the Information Age*. New York, West Group, 2003, P.430.

¹⁶⁹ Ten pat, P.434.

¹⁷⁰ Ten pat, P.442.

¹⁷¹ Ten pat, P.435.

¹⁷² Ten pat, P.447.

naudingumą. Internetas kaip informacijos šaltinis taip pat kaip ir tradicinės informavimo priemonės turi būti filtruojamas ir renkant medžiagą analizuojamas.

Filtravimo įrangos privalumais besinaudojantys vartotojai susiduria su atitinkamomis problemomis. Interneto filtravimo įranga suteikia galimybę vartotojams *blokuoti priejimą* prie jų požiūriu žalingos informacijos. Tačiau turinio blokavimo programinė įranga tinkamai veiks tik, jei bus surūšiuoti visi internete patalpinti tinklapiai.¹⁷³ Kategorijų išskyrimo problema, mokestis už turinio įvertinimą, laiko sąnaudos sukuria daug problemų turinio teikėjams ir įtakoja didelės dalies nerūšiuoto turinio egzistavimą internete. Todėl L.Lessig teigimu, interneto paskirstymo į zonas režimas (zoning regime), įgalinantis vaikų identifikaciją reikalauja mažiau pakeitimu nei filtravimo režimas, kurio veikimui visa interneto kalba turi būti peržiūrėta ir priskirta tam tikrai kategorijai.¹⁷⁴ Siūlomas zoninis režimas pareikalauja tik nedidelių interneto architektūros pakeitimų. Filtravimo programinė įranga labiau susijusi su privačiu pasirinkimu, tuo tarpu zoninis režimas gali pareikalauti reglamentavimo įstatymu, o tai reiškia valstybinį reguliavimą. Tačiau L.Lessig teigimu, svarbiausia yra vertybės, kurias reikia apsaugoti.

Bet kuri filtravimo sistema susijusi su subjektyviu kalbos, kuri blokuojama, vertinimu.¹⁷⁵ Procedūra naudinga ir pateisinama, kai tėvai subjektyviai atrenka informaciją, kuri jų vaikams gali būti prieinama. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsnyje įtvirtinama tėvų teisė ir pareiga auklėti savo vaikus dorais žmonėmis. Todėl jie turi teisę spręsti savo vaikų auklėjimo klausimus. Tačiau filtravimo sistema, kurią naudoja viešosios įstaigos, tokios kaip viešosios bibliotekos, turėtų būti paremta kuo objektyvesniu ir tikslesniu vertybių vertinimu. Būtina atsižvelgti į faktą, kad internetas – pasaulinis tinklas, kuris suteikia galimybę susipažinti su įvairaus pobūdžio informacija. Sprendžiant informacijos atrankos klausimą tokia vertybė turėtų būti išsaugota.

Vartotojai taip pat dalyvauja interneto skirstyme į sritis naudodami rūšiavimo programinę įrangą (Cyber Patrol ar SurfWatch) ar paieškos sistemas su rūšiavimo technologija, kurios atranda adresus ar raktinius žodžius, susijusius su suaugusiųjų tinklapiais, ir, jei vartotojas pageidauja, blokuoja priejimą prie tokios informacijos.¹⁷⁶ Tačiau **Shea v. Reno**¹⁷⁷ byloje teismas konstatavo, kad šiuo metu rūšiavimo technologija nėra plačiai naudojama ir tik nedidelis kiekis paieškos sistemų turi tokią technologiją.

---

¹⁷³ Bellia, Berman. *Cyberlaw: Problems of Policy and Jurisprudence in the Information Age*. New York, West Group, 2003, P.434.

¹⁷⁴ Ten pat, P.440.

¹⁷⁵ Ten pat, P.436.

¹⁷⁶ Ten pat, P.425.

¹⁷⁷ Ten pat, p.426.

Užsienio šalių interneto savireguliacijos kodeksuose teigiama, kad vartotojas turi būti interneto paslaugų teikėjo informuotas apie galimas filtravimo programines įrangas. Įtvirtinamas savanoriškas pasirinkimas tokią įrangą naudoti. Vaikų apsauga nuo jiems žalingos informacijos palikta tėvų kompetencijai.

Savireguliacijos proceso veikloje svarbus vaidmuo tenka vartotojui, kuris, sudarydamas sutartis su interneto paslaugų tiekėjais, yra supažindinamas su asociacijų veikla ir interneto savireguliacijos kodeksais. Anglijos kodekse įtvirtina paslaugų teikėjo pareiga informuoti vartotoją apie filtravimo programinę įrangą, kuri įgalina jį apsaugoti nuo nepageidaujamo turinio medžiagos gavimo.¹⁷⁸ Italijos savireguliacijos kodeksas numato pareigą vartotojui nurodyti savo tapatybę prieš naudojantis interneto paslaugų teikimu, kad informacija kodekso nuostatų pažeidimo atveju būtų prieinama skundų ar teisės pažeidimų nagrinėjimo institucijoms.¹⁷⁹ Tuo tarpu Norvegijos kodeksas nereglamentuoja vartotojo teisių ir pareigų, nes tikimasi, kad savireguliacijos subjektai kontroliuos kokybišką paslaugų teikimą ir pasirūpins tik tinkamo pobūdžio medžiagos virtualioje erdvėje disponavimu.¹⁸⁰ Atitinkamų šalių savireguliacijos kodeksuose nurodoma, kad vartotojai dalyvauja virtualiose bendruomenėse, kuriose galioja tam tikros bendruomenės narių nerašytos taisyklės, kurių pažeidimas gali nulemti vartotojo eliminavimą iš bendruomenės narių. Tokiu būdu tikimasi, kad vartotojai dalyvauja savireguliacijos procese, nes kontroliuoja bendruomenės narių pasisakymus ir propaguoja padoraus elgesio skatinimą tarp interneto vartotojų. Susiformuoja savarankiškas, vartotojų veikla paremtas, virtualaus tinklo valdymas.

Akivaizdu, kad interneto savireguliacijos procese dalyvaujantys subjektai, gali pasitelkti informacines technologijas, norėdami apsaugoti savo interesus. Interneto turinio teikėjai, priskirdami savo informaciją atitinkamai kategorijai, bus garantuoti, kad jų turinys pasieks vartotoją. Tačiau kategorijų išskyrimo sistema turi būti paremta įvairiapusiškais vartotojų poreikiais. Šiuo metu internete vartotojas gali atsirinkti prie kokios informacijos jam priėjimas reikalingas. Tačiau turinio filtravimo technologija nukreipta į surūšiuotos informacijos blokavimą ar pateikimą. Todėl rūšiavimas tampa būtinas, išgalint filtravimo technologijoms. Taigi, ateityje galima situacija, kai blokavimo programinė įranga užblokuos priėjimą prie didžios dalies individualių, išskirtinių pasisakymų, kurie internetą paverčia unikalia masinio bendravimo priemone.¹⁸¹ Žodžio ir informacijos laisvės vertybė bus apribota įvertinant nepadoraus turinio žalingumą visuomenei.

---

¹⁷⁸ <http://www.selfregulation.info/cocon/coc-uk-01ispa-en.doc>, 2005 10 23.

¹⁷⁹ <http://www.selfregulation.info/cocon/coc-it-01ispa-en.doc>, 2005 10 22.

¹⁸⁰ <http://www.selfregulation.info/cocon/coc-no-01isp-en.doc>, 2005 09 12.

¹⁸¹ Bellia, Berman. *Cyberlaw: Problems of Policy and Jurisprudence in the Information Age*. New York, West Group, 2003, P.435.

Internetas patrauklus vartotojams, nes suteikia galimybę be apribojimų reikšti savo mintis ir prieiti prie įvairiausio pobūdžio turinio. Susiduriama su vertybių pirmumo problema. LR Konstitucijoje 25 str. konstatuojama, kad laisvė reikšti įsitikinimus, gauti ir skleisti informaciją negali būti ribojama kitaip, nei tik įstatymu, jei tai būtina apsaugoti žmogaus sveikatai, garbei ir orumui, privačiam gyvenimui, dorovei ar ginti konstitucinei santvarkai.¹⁸² Konstitucinis Teismas savo nutarimuose ne kartą yra konstatavęs, kad pagal Konstituciją riboti žmogaus teises ir laisves, taigi ir teisę reikšti savo įsitikinimus, ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas, galima, jeigu yra laikomasi šių sąlygų: tai daroma įstatymu; ribojimai yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus; ribojimais nėra paneigiama teisių ir laisvių prigimtis bei jų esmė; yra laikomasi konstitucinio proporcingumo principo.¹⁸³

Interneto erdvėje teisės normų taikymas tampa problematiškas, nes susiduriama su jurisdikcijos problema. Tačiau vertybės, kurias įtvirtina konstitucinės normos, daugelyje šalių sutampa. Todėl internete jos neturėtų prarasti fiziniame pasaulyje įgytos svarbos. Savireguliacijos mechanizmas užtikrina informacijos atsirinkimo galimybę pačiam vartotojui. Tačiau atsirinkimas įmanomas tik iš surūšiuotos informacijos internete ir tokiu būdu lyg ir pažeidžiama pati interneto prigimtis. Bet kuriuo atveju, susiformuoja dvi pozicijos. Virtualios Erdvės Nepriklausomybės Deklaracijos kūrėjo J.P.Barlow pasekėjai laisvę įvardija kaip interneto savybę, kuri turi būti ginama ir vystoma, o teisės nustatomi apribojimai gali veikti tik materialioje erdvėje. Visuomenei, kuri turi paisyti daugybės apribojimų materialioje erdvėje, negalima sutrukdyti laisvai reikšti mintis bent jau internete. Tuo tarpu interneto laisvo nuo reguliavimo kritikai teigia, kad reguliavimas turi būti ir yra įmanomas bei atliekamas.

Galbūt reikėtų vadovautis teisininko F.H.Easterbrook patarimu, kad jei nežinome, kas yra geriausia, reikia leisti žmonėms patiems susitarti.¹⁸⁴ Jis siūlo nustatyti taisykles aiškiai, sukurti nuosavybės teises, kad būtų skatinamas sandorių sudarymas ir palengvinti sandorių sudarymo institucijų formavimą. F.H.Easterbrook teigimu, nereikia stengtis skubėti pritaikyti egzistuojančias

---

¹⁸² Lietuvos Respublikos Konstitucija//Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

¹⁸³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 rugsėjo 19d. nutarimas "Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. kovo 5 d. nutarimu Nr. 290 "Dėl viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos patvirtinimo" patvirtintos viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos 12, 14 ir 16 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 53 straipsnio 1 daliai (2000 m. rugpjūčio 29 d. redakcija)// Valstybės žinios. 2005, Nr.113-4131

¹⁸⁴ Ku Farber Cockfield, Cyberspace law, cases and materials, Aspen Law &Business, a division of Aspen publishers, Inc. New York, Gaithersburg, 2002 by Aspen Law and Business, P.6.

teisės sistemas pasauliui, kuris dar tik vystosi ir kurį mes menkai tesuprantam.¹⁸⁵ Patys elektroninėje erdvėje dalyvaujantys subjektai, atsižvelgdami į technologinius pokyčius, nurodys, kokie sprendimai turi būti priimami. Savireguliacijos modelio įgyvendinimas interneto santykiams idealus tuo, kad kiekvienam interneto savireguliacijos subjektui priskiriama atitinkama funkcija. Grįžtamojo ryšio, būdingo savireguliacijai pagalba, subjektai informuojami apie reikalingus pokyčius. Lankstus savireguliacijos normų keitimo mechanizmas paspartina interneto santykių tobulinimo veiksmus ir prisideda prie efektyvesnio jo reguliavimo. Valstybės įsikišimas į interneto reguliavimą gali būti svarstomas kaip ateities perspektyva. J.Boyle teigimu, info – liberalai neturėtų taip greitai nurašyti valstybės.¹⁸⁶ Tačiau šiuolaikinės visuomenės uždavinys – išsiaiškinti, koks turi būti interneto reguliavimas. Daugelis Europos valstybių pasirinko elgesio internete savireguliacijos modelį. Įsisteigusios internete veikiančių subjektų asociacijos sukūrė savireguliacijos kodeksus. Teisinės jų atsiradimo prielaidos:

- vartotojo teisių apsaugos būtinybė;
- interneto paslaugų teikėjų teisinės atsakomybės už vartotojų skleidžiamą informaciją įtvirtinimas teisės aktuose.
- neteisminių ginčų sprendimo būdų skatinimas.

---

¹⁸⁵ Ku Farber Cockfield, *Cyberspace law, cases and materials*, Aspen Law & Business, a division of Aspen publishers, Inc. New York, Gaithersburg, 2002 by Aspen Law and Business, P.8.

¹⁸⁶ Bellia, Berman. *Cyberlaw: Problems of Policy and Jurisprudence in the Information Age*. New York, West Group, 2003, P.234.

Išvados

- Magistrinio darbo pradžioje iškelta hipotezė gali būti paneigta. Savireguliacija pritaikoma interneto reguliavimo mechanizmui, tačiau prielaida, kad toks alternatyvus reguliavimo būdas pats tinkamiausias ir efektyviausias nėra teisinga. Savireguliacijos modelio veiksmingumas, lankstumas bei tikėtina didesnio paklusimo tikimybė ir paslaugų kainų mažėjimas negali būti vertinami atskirai nuo savireguliacijos trūkumų. Specialios technologinės žinios gali būti panaudotos pelno siekimui, o paklusimas savireguliacijos taisyklėms priklauso nuo verslo subjektų suinteresuotumo jomis vadovautis. Be to, savireguliacijos tikslu gali tapti privataus sektoriaus interesų įgyvendinimas. Todėl savireguliacija turėtų būti derinama su valstybiniu reguliavimu.
- Lietuvos Respublikos įstatymuose, Vyriausybės nutarimuose įtvirtinama valstybės institucijų pareiga inicijuoti savireguliacijos procesus nepilnamečių apsaugos nuo žalingo turinio, neskelbtinos informacijos srityse. Lietuvoje iki šiol nėra priimtas nei vienas interneto savireguliacijos kodeksas dėl interneto santykiuose dalyvaujančių subjektų asociacijų nebuvimo, iniciatorių trūkumo, savireguliacijos privalumų neįvertinimo.
- Šiuo metu steigama Mobiliosios informacijos teikėjų asociacija ateityje turėtų priimti asociacijos darbo kodeksą, kuriame savireguliacijos klausimai bus analizuojami ir remiami. Lietuvoje elektroninės rinkodaros savireguliacijos iniciatyvos ir Etiškos elektroninės rinkodaros asociacijos steigimas nebuvo įgyvendinti.
- Europos valstybės, remdamosi Europos Sąjungos parengtais saugaus interneto kūrimo principais, įgyvendina interneto savireguliacijos kodeksų kūrimą. Gali būti išskiriamos tokios bendrosios kodeksų tendencijos – atskiriamos interneto paslaugų teikėjų ir turinio teikėjų teisės ir pareigos, savireguliacijos procese dalyvauja ir vartotojas (filtravimo įranga), numatoma tiesioginio ryšio su vartotoju įdiegimo sistema, įtvirtinamas neteisminė skundų nagrinėjimo procedūra, nustatomas sankcijų mechanizmas, numatoma taisyklių keitimo galimybė.
- Jungtinėse Amerikos Valstijose iš daugybės savireguliacijos pavyzdžių, nedaugelis pasižymi sėkmingu veikimu. JAV teisės profesorės A.J.Campbell analizuojamas praktinis savireguliacijos veikimas atskleidžia jos efektyvumo trūkumą, nes priklauso nuo subjektų suinteresuotumo taisyklių laikytis. Teismų sprendimuose analizuojamas interneto poveikis visuomeninių santykių plėtotei, interneto savireguliacijoje dalyvaujančių subjektų teisės ir pareigos bei pateikiami veikų internete konstitucingumo išaiškinimai. Atkreipiamas dėmesys į būtinybę nustatyti valstybės reguliavimui

priskirtinas sritis: pavyzdžiui, informacijos rinkimas iš vaikų, sveikatos privatumas, finansinis privatumas.

- Tinkamiausias būtų dalinės savireguliacijos pavyzdys, kai verslo subjektai ar reguliuojamos sritys profesionalai atlieka keletą iš minėtų reguliavimo veiksmų, kitus palikdami valstybės kompetencijai. Tokį savireguliacijos modelį įgyvendino Anglijos interneto paslaugų teikėjų asociacija įtvirtindama pareigą valstybei dalyvauti interneto turinio filtravimo ir cenzūravimo procese, kuris vyksta aukščiau vartotojo lygmens. JAV sėkmingas savireguliacijos modelis - Vaikų reklamos peržiūros skyriaus (Children's Advertising Review Unit - CARU) priimtos reklamos rekomendacijos. Viena iš sėkmingų savireguliacijos veikimo sąlygų – galimybė apskusti savireguliacijos subjekto veiksmus valstybės institucijai.
- Sankcijos už savireguliacijos kodeksų nesilaikymą galėtų būti užtikrinamos valstybės prievartos mechanizmais.
- Išskiriamos tokios teisinės interneto savireguliacijos prielaidos: savireguliacijos skatinimas teisės aktais, jurisdikcijos probleminiai klausimai, valstybės valdžios teisėtumo internete susiklostantiems santykiams nebuvimas, virtualių bendruomenių narių savanoriškas paklusimas bendruomenės taisyklėms, teismo sprendimuose įtvirtintas specialios apsaugos interneto erdvei poreikis, neteisminių ginčų sprendimo priemonių skatinimas, vartotojų teisių apsaugos užtikrinimo būtinybė.
- Lietuvoje savireguliacijos teisinės prielaidos įtvirtintos įstatymuose, Vyriausybės nutarimuose. Vartotojo teisių apsaugos būtinybė pabrėžiama LR Konstitucinio Teismo 2005 metų nutarime. Teisinės interneto savireguliacijos prielaidos traktuojamos kaip paskatos savireguliacijos procesams vystytis. Lietuvoje paskatų ir iniciatyvų savireguliacijos srityje galėtų būti daugiau.

Literatūros sąrašas

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija//Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas//Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.
3. Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas//Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.
4. Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas//Valstybės žinios. 2003, Nr. 15-597.
5. Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas// Valstybės žinios,2002, Nr. 91-3890.
6. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas//Valstybės žinios. 2000, Nr.75-2272.
7. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 rugsėjo 19d. nutarimas "Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. kovo 5 d. nutarimu Nr. 290 "Dėl viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos patvirtinimo" patvirtintos viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos 12, 14 ir 16 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 53 straipsnio 1 daliai (2000 m. rugpjūčio 29 d. redakcija)// Valstybės žinios. 2005, Nr.113-4131.
8. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 kovo 5 d. nutarimas Nr. 290 "Dėl viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos patvirtinimo"//Valstybės žinios. 2003, Nr.24-1002.
9. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 birželio 2 d. nutarimas Nr. 681 "Dėl neigiamo poveikio nepilnamečių vystymuisi darančios informacijos, priskirtos viešosios informacijos žymėjimo, garso ir vaizdo priemonių sistemos aprašas"//Valstybės Žinios. 2004, Nr. 89-3281.
10. Lietuvos Respublikos Ūkio ministro 2002 balandžio 10d. įsakymas Nr. 119 "Dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teikimo vidaus rinkoje reglamento patvirtinimo//Valstybės žinios, 2002 Nr.40-1517.
11. Europos Parlamento ir Tarybos 2005 gegužės 11d. sprendimas Nr.864/2005/EB, patvirtinantis daugiametę Bendrijos programą, skatinančią saugesnį naudojimąsi internetu ir naujomis interneto technologijomis//Europos Sąjungos oficialus leidinys. 2005, L 149/1.

12. Europos Parlamento ir Tarybos 1999 m. sausio 25 d. sprendimu 1999/276/EB buvo patvirtintas ilgalaikis Bendrijos veiksmų planas kaip skatinti saugiau naudotis internetu kovojant su neteisėtu ir žalingu tarptautinių tinklų turiniu.
13. Parlamentas ir Taryba 2000 m. birželio 8 d. priėmė Direktyvą 2000/31/EB dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teisinių aspektų vidaus rinkoje (Elektroninės komercijos direktyva) // <http://www3.lrs.lt/c-bin/eu/preps2?Condition1=22359&Condition2=>, prisijungimo laikas: 2005-12-01.

Specialioji literatūra:

14. Bellia, Berman. Cyberlaw: Problems of Policy and Jurisprudence in the Information Age. New York, West Group, 2003.
15. Campbell A.J., Self-Regulation and the Media, 1999, <http://www.law.indiana.edu/fclj/pubs/v51/no3/CAMMAC15.PDF>, prisijungimo laikas: 2005-12-01.
16. Campbell A.J., Self-regulation and the media: four years later, programme on comparative media law and policy, Oxford university, March 10 2003. <http://www.selfregulation.info/iapocoda/030310-campbell.doc>, prisijungimo laikas: 2005-11-19.
17. Civilka M., Lamanuskas T., Osinaitė G. ir kt./ Ats. red. Sauliūnas D., Informacinių technologijų teisė, Vilnius, NVO Teisės institutas, 2004.
18. Cockfield Ku Farber, Cyberspace law, cases and materials, Aspen Law & Business, a division of Aspen publishers, Inc. New York, Gaithersburg, 2002 by Aspen Law and Business.
19. Katsh, M.E., Law in a digital world, Oxford: Oxford University Press, 1995.
20. Lloyd I., Legal aspects of the Information Society, London, 2000.
21. Lessig L., Code and other laws of the cyberspace, New York: Basic Books, 1999.
22. Lessig L., Free Culture, <http://free-culture.org/>.
23. Mikelėnas V., Tarptautinės privatinės teisės įvadas, Justitia, Vilnius, 2001.
24. Petrauskas R., Informacinių technologijų taikymas viešajame administravime, Vilnius: Lietuvos teisės akademijos Leidybos centras, 2001.
25. Seipel P., Law and Information Technology. Swedish Views, An anthology produced by the IT Law Observatory of the Swedish ICT Commission, Stockholm, 2002.
26. Vaišvila A., Teisės teorija, Justitia, Vilnius, 2000.
27. Valatkienė R., Kudirka Z., Informatika. Keturkalbis terminų žodynas, Vilnius, 1999.

28. Virtualios Erdvės Nepriklausomybės Deklaracija, <http://homes.eff.org/~barlow/Declaration-Final.html>, prisijungimo laikas: 2005 12 01.

Disertacija:

29. Štītīlis D., Teisinės atsakomybės pagrindų nustatymo už neteisėtas veikas elektroninėje erdvėje problemos, Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, teisė, Vilnius, 2002.

Pranešimai:

30. Programme in Comparative Media Law and Policy, Oxford University Centre for Socio-Legal Studies, Self-regulation of Digital Media converging in the Internet: Industry Codes of Conduct in Sectoral Analysis, 2004 04 30, <http://www.selfregulation.info/iapcoda/0405-iapcode-final.pdf>, paskutinį kartą prieita: 2005 12 01.
31. Lamanaukas T., Interneto valdymas ir reguliavimas: iššūkiai reguliavimo institucijai, RRT pranešimas, skaitytas 2005 m. balandžio 6 d. Rygoje vykusioje kasmetinėje konferencijoje "Baltic IT&T 2005", <http://www.rrt.lt/index.php?-702482597>, paskutinį kartą prieita: 2005 12 01.
32. Vaitkus V., Interneto reglamentavimas, RRT pranešimas, skaitytas 2005 m. spalio 4 d. Pedagogų profesinės raidos centre, <http://www.rrt.lt/index.php?-702482597>, prisijungimo laikas 2005-12-01.

Savireguliacijos kodeksai ir jų projektai:

33. Italijos Savireguliacijos kodekso projektas, 1997, <http://www.selfregulation.info/cocon/coc-it-01ispa-en.doc>, prisijungimo laikas: 2005-12-01.
34. Norvegijos Interneto etikos kodekso projektas, 1998, <http://www.selfregulation.info/cocon/coc-no-01isp-en.doc>, prisijungimo laikas: 2005-12-01.
35. Jungtinės Karalystės Interneto paslaugų tiekėjų asociacijos praktikos kodeksas, 1999
<http://www.selfregulation.info/cocon/coc-uk-01ispa-en.doc>, prisijungimo laikas: 2005-12-01.
36. Airijos Interneto paslaugų tiekėjų asociacijos praktikos ir etikos kodeksas, 2002,
<http://www.selfregulation.info/cocon/coc-ie-01ispa-en.doc>, prisijungimo laikas: 2005-12-01.

37. Vokietijos Savanoriška daugialypės terpės paslaugų savikontrolės asociacijos elgesio kodeksas, <http://www.selfregulation.info/cocon/coc-de-01fsm-en199707.doc>, prisijungimo laikas: 2005-12-01.
38. Prancūzijos savireguliacijos standartai ir nusistovėjusi tvarka, 1998, 1997, <http://www.selfregulation.info/cocon/index.htm>, prisijungimo laikas: 2005-12-01.

Nepublikuoti šaltiniai:

39. Mobiliosios informacijos tiekėjų asociacijos įstatų projektas, 2005 11 28.
40. Saarenpaa A., Information Law, Internet and protection of privacy in the Finnish network society, Winter School, Oulu, 2005.

Interneto svetainės:

41. <<http://www.selfregulation.info>>
42. <<http://www.livinginternet.com>>

Interneto savireguliacija ir jos teisinės prielaidos Lietuvoje

Pagrindinės sąvokos:

Savireguliacija, internetas, teisinės prielaidos, užsienio šalių savireguliacijos kodeksai, interneto paslaugų teikėjas, interneto turinio teikėjas, vartotojas.

Magistriniame darbe analizuojami alternatyvaus valstybės reguliavimui modelio – savireguliacijos - pritaikymo interneto erdvėje aspektai. Siekiama pagrįsti arba paneigti interneto savireguliacijos idėją, pateikiant Europos valstybių interneto savireguliacijos kodeksų pavyzdžius bei Jungtinių Amerikos Valstijų teismų sprendimuose įtvirtintos savireguliacijos bendrąsias tendencijas.

Pirmojoje darbo dalyje pateikiami savireguliacijos teoriniai aspektai, jos pritaikomumo atitinkamiems santykiams reguliuoti analizė. Išskiriamos sėkmingo savireguliacijos veikimo sąlygos, kurių įgyvendinimas analizuojamas užsienio šalių interneto savireguliacijos kodeksuose. Remiantis teoretikų išdėstyta savireguliacijos samprata bei jos privalumais ir trūkumais, suformuojami savireguliacijos tinkamumo interneto erdvei įvertinimo kriterijai.

Antroje darbo dalyje, naudojantis deskriptyviniu metodu, atskleidžiama interneto kaip reiškinių prigimtis, veikimo mechanizmas. Išdėstomos valstybės atliekamo interneto reguliavimo problemos, atskleidžiant alternatyvių reguliavimo internete formų poreikį. Pateikiamos faktinės bei teisinės interneto savireguliacijos prielaidos.

Trečioji darbo dalis orientuota į interneto savireguliacijoje dalyvaujančių subjektų – interneto paslaugų teikėjų, turinio teikėjų bei vartotojų - teisių ir pareigų analizę. Įvertinamas interneto savireguliacijos tinkamumas siekiant sukurti subalansuotą elektroninės erdvės santykių plėtotę. Analizuojamas interneto subjektų vaidmuo, pateikiamos jų atliekamų veiksmų teisinės prielaidos bei įvertinamas interneto savireguliacijos veiksmingumas. Pabaigoje, vadovaujantis savireguliacijos samprata, interneto savybių analize, įvertinamas interneto savireguliacijos efektyvumas ir, atsižvelgiant į užsienio šalių teorinę bei praktinę patirtį, išskiriamos teisinės savireguliacijos prielaidos Lietuvoje. Darbo autorė suinteresuota įvertinti interneto savireguliacijos modelio įgyvendinimo galimybes ir pateikti alternatyvaus reguliavimo modelio įgyvendinimo problemas.

Self-regulation on the Internet and it's legal preconditions in Lithuania

Živilė Tamašauskaitė

The main concepts:

Self-regulation, internet, legal preconditions, codes of conduct in countries abroad, internet service provider, internet content provider, consumer.

The aim of this study is to analyse the suitability of self-regulation mechanism to alter internet regulation executed by the state. In order to motivate or to negate the idea of internet self-regulation, analysis is based on the internet codes of conduct in European countries as well as on the basic internet self-regulation tendencies embedded in the decisions of the courts in the United States of America.

In the first part the author is concerned with theoretical issues of self-regulation and the analysis of suitability of the self-regulation for the internet. The conditions of successful self-regulation are stated and the implementation of these conditions in other countries is presented. In accordance with theoretical studies on self-regulation issues, the basic criteria of valuation of the suitability of self-regulation for the internet are distinguished.

The second part of the study is directed to the nature and the operation system of the internet. The main problems of the state regulation imposed on the internet are defined in order to signify the demand of the alternative forms of regulation. Factual and legal preconditions of self-regulation are subjected.

The status of the subjects - internet service providers, internet content providers and consumers - participating in the internet self-regulation process is defined in the third part of the study. The balancing role between the participants of the self-regulation model is presented in order to value the suitability for the internet. The valuation of the internet self-regulation is based on the analysis of the role of the participants as well as the analysis of legal preconditions for self-regulation. The analysis is completed with the evolution of the legal preconditions of internet self-regulation in Lithuania. The evolution of preconditions is based on the general concept of self-regulation as well as on the specific issues of the internet and theoretical and practical implementation of the internet self-regulation in other countries. Finally, the author is concerned with the possibility to embody internet self-regulation model in Lithuania and with the problems of this embodiment.

Magistro baigiamasis darbas baigtas 2005 m. gruodžio mėn. 4 d.

Magistrantė

Živilė Tamašauskaitė